

OIKON d.o.o. Institut za primijenjenu ekologiju

PROGRAM ZAŠTITE OKOLIŠA ZA PODRUČJE OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

prosinac, 2005.

Investitor:	OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA
Projekt:	PROGRAM ZAŠTITE OKOLIŠA ZA PODRUČJE OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE
Ugovor broj:	212 – 04
Voditelj izrade programa:	Mr.sc. Ognjen Škunca, dipl. ing. fiz., OIKON d.o.o.
Izrađivački tim:	Mr.sc. Ognjen Škunca, dipl. ing. fiz., OIKON d.o.o. Dragan Bukovec, dipl. ing. geol., Hrvatski prirodoslovni muzej Dr.sc. Oleg Antičić, dipl. ing. šum., Institut Rudjer Bošković Dr.sc. Vladimir Kušan, dipl. ing. šum., OIKON d.o.o. Branka Motušić, dipl. ing. arh., OIKON d.o.o. Željko Koren, dipl. ing. građ., OIKON d.o.o. Roman Danko, prof. sociol., NVU Eos Višnja Šteko, dipl. ing. agr., OIKON d.o.o. Lovro Hrust, dipl. ing. fiz., OIKON d.o.o. Ivica Škalfa, samostalni stručni suradnik Medeja Pistotnik, dipl. ing. biol., OIKON d.o.o.
Direktor Društva:	Dr.sc. Zdravko Špirić, dipl. ing. kem. tehn.

SADRŽAJ:

1	UVOD.....	1
1.1	GLOBALNI KONTEKST ZA ŽUPANIJSKI PROGRAM ZAŠTITE OKOLIŠA.....	1
1.2	ŽUPANIJSKI PROGRAM ZAŠTITE OKOLIŠA U KONTEKSTU SUSTAVA ZAŠTITE OKOLIŠA RH.....	3
1.2.1	<i>Izazov vertikalne integracije.....</i>	4
1.2.2	<i>Izazov horizontalne integracije.....</i>	5
1.3	ZAKONSKA OSNOVA ZA ŽUPANIJSKE PROGRAME ZAŠTITE OKOLIŠA U RH.....	6
1.4	ŽUPANIJSKI PROGRAMI ZAŠTITE OKOLIŠA U KONTEKSTU STVARNOG PROCESA USPOSTAVE SUSTAVA ZAŠTITE OKOLIŠA RH.....	7
1.5	ZADAĆA PROGRAMA.....	8
1.6	STRUKTURA PROGRAMA.....	8
1.7	METODOLOGIJA IZRADA PROGRAMA I MJESTO OVOG DOKUMENTA U PROCESU IZRADA.....	10
1.8	AKTERI, ROKOVI I FINANCIRANJE PROGRAMOM ODREĐENIH MJERA.....	11
1.9	KRATAK PREGLED OSTALIH POGLAVLJA.....	14
2	OSNOVNA OBILJEŽJA OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE	16
2.1	OSNOVNI PODACI I POLOŽAJ U PROSTORU.....	16
2.2	POLITIČKO-TERITORIJALNI USTROJ.....	17
2.3	PRIRODNA OBILJEŽJA	20
2.3.1	<i>Reljef.....</i>	20
2.3.2	<i>Geološka obilježja.....</i>	21
2.3.3	<i>Klima.....</i>	22
2.3.4	<i>Tlo.....</i>	23
2.3.5	<i>Vode.....</i>	24
2.3.6	<i>Krajobrazna i biološka raznolikost.....</i>	26
2.4	STANOVNIŠTVO.....	34
2.5	GOSPODARSTVO.....	37
2.5.1	<i>Opća gospodarska situacija.....</i>	38
2.5.2	<i>Poljoprivreda.....</i>	39
2.5.3	<i>Šumarstvo.....</i>	41
2.5.4	<i>Lov i ribolov.....</i>	43
2.5.5	<i>Eksploatacija mineralnih sirovina.....</i>	45
2.5.6	<i>Industrija.....</i>	46
2.5.7	<i>Turizam.....</i>	46
2.6	INFRASTRUKTURA	50
2.6.1	<i>Promet.....</i>	50
2.6.2	<i>Pošta i telekomunikacije.....</i>	51
2.6.3	<i>Energetika.....</i>	52
2.6.4	<i>Vodno gospodarstvo.....</i>	53
2.6.5	<i>Zbrinjavanje otpada.....</i>	57
3	AKTERI ZAŠTITE OKOLIŠA U OSJEČKO-BARANJSKOJ ŽUPANIJI: OCJENA STANJA, CILJEVI I MJERE.....	60
3.1	UPRAVNA TIJELA.....	60
3.1.1	<i>Državna razina: središnja tijela državne uprave i javne institucije osnovane odlukom Vlade.....</i>	60
3.1.2	<i>Županijska razina.....</i>	63
3.1.3	<i>Lokalna razina: tijela lokalne samouprave na području OBŽ.....</i>	65
3.2	JAVNA I PRIVATNA PODUZEĆA	66
3.3	JAVNOST I INSTITUCIJE GRAĐANSKOG DRUŠTVA.....	67
3.4	OCJENA STANJA, CILJEVI I MJERE.....	71
4	INSTRUMENTI ZAŠTITE OKOLIŠA: OCJENA STANJA, CILJEVI I MJERE.....	75
4.1	ZAKONSKA REGULATIVA.....	75
4.2	INSPEKCIJSKI NADZOR	76
4.3	PRAĆENJE STANJA OKOLIŠA I INFORMACIJSKI SUSTAV ZAŠTITE OKOLIŠA.....	78
4.4	ZNANOST I RAZVOJ.....	81

4.5	INTEGRACIJA ZAŠTITE OKOLIŠA U SEKTORSKE POLITIKE	82
4.6	SENZIBILIZIRANJE, INFORMIRANJE I UKLJUČIVANJE JAVNOSTI U PROCES ODLUČIVANJA O OKOLIŠU	85
4.7	ODGOJ, EDUKACIJA I RAZVIJANJE SVIJEŠTI O PROBLEMATICI OKOLIŠA	87
4.8	EKONOMSKI INSTRUMENTI I FINANCIRANJE.....	89
5	TEME ZAŠTITE OKOLIŠA: OCJENA STANJA, CILJEVI I MJERE	92
5.1	VODE	93
5.1.1	<i>Zakonski okvir upravljanja vodama i mjesto Programa zaštite okoliša unutar njega</i>	<i>93</i>
5.1.2	<i>Komentar stanja i pritisaka na vode u Osječko-baranjskoj županiji.....</i>	<i>94</i>
5.1.3	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>103</i>
5.2	TLO.....	105
5.2.1	<i>Zaštita tla u RH.....</i>	<i>105</i>
5.2.2	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u Osječko-baranjskoj županiji</i>	<i>108</i>
5.2.3	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>112</i>
5.3	ZRAK	114
5.3.1	<i>Osnovne onečišćujuće tvari u zraku, njihovi izvori i posljedice</i>	<i>114</i>
5.3.2	<i>Zakonski okvir zaštite zraka u RH</i>	<i>116</i>
5.3.3	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u Osječko-baranjskoj županiji</i>	<i>116</i>
5.3.4	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>120</i>
5.4	ZAŠTITA BIOLOŠKE I KRAJOBRAZNE RAZNOLIKOSTI	121
5.4.1	<i>Uvod.....</i>	<i>121</i>
5.4.2	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u Osječko-baranjskoj županiji</i>	<i>124</i>
5.4.3	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>132</i>
5.5	OTPAD	134
5.5.1	<i>Problem otpada i suvremeni integralni pristup gospodarenju otpadom</i>	<i>134</i>
5.5.2	<i>Zakonska osnova za gospodarenje otpadom u RH</i>	<i>136</i>
5.5.3	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u Osječko-baranjskoj županiji</i>	<i>138</i>
5.5.4	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>141</i>
5.6	BUKA	143
5.6.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u Osječko-baranjskoj županiji</i>	<i>144</i>
5.6.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>145</i>
5.7	UPRAVLJANJE EKOLOŠKIM RIZICIMA I NESREĆAMA.....	146
5.7.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u Osječko-baranjskoj županiji</i>	<i>148</i>
5.7.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>151</i>
5.8	INDUSTRIJA	152
5.8.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u Osječko-baranjskoj županiji</i>	<i>154</i>
5.8.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>155</i>
5.9	EKSPLOATACIJA MINERALNIH SIROVINA	157
5.9.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u Osječko-baranjskoj županiji</i>	<i>157</i>
5.9.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>157</i>
5.10	PROIZVODNJA I POTROŠNJA ENERGIJE	158
5.10.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u Osječko-baranjskoj županiji.....</i>	<i>160</i>
5.10.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>161</i>
5.11	PROMET	162
5.11.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u Osječko-baranjskoj županiji.....</i>	<i>162</i>
5.11.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>164</i>
5.12	POLJOPRIVREDA.....	166
5.12.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u OBŽ</i>	<i>167</i>
5.12.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>168</i>
5.13	GOSPODARENJE ŠUMAMA	170
5.13.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u Osječko-baranjskoj županiji.....</i>	<i>171</i>
5.13.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>174</i>
5.14	LOVSTVO	175
5.14.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u Osječko-baranjskoj županiji.....</i>	<i>176</i>
5.14.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>176</i>
5.15	TURIZAM.....	177
5.15.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u OBŽ</i>	<i>178</i>
5.15.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	<i>179</i>

5.16	POTROŠAČI I POTROŠNJA (DOMAĆINSTVA, PODUZEĆA I JAVNI SEKTOR).....	180
5.16.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u OBŽ</i>	181
5.16.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	182
5.17	URBANO PODRUČJE	183
5.17.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u OBŽ</i>	184
5.17.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	185
5.18	RURALNO PODRUČJE	186
5.18.1	<i>Komentar stanja, pritisaka i pokretača u OBŽ</i>	187
5.18.2	<i>Ciljevi i mjere</i>	188
6	SLJEDEĆI KORACI: PRIORITETNE MJERE	191
6.1	PROGRAM KAO INSTITUCIONALIZIRANI PROCES.....	192
6.2	„KORAK DALJE“ U USPOSTAVI CJELOVITOG SUSTAVA GOSPODARENJA OTPADOM	193
6.3	„KORAK DALJE“ U RJEŠAVANJU PROBLEMA ODVODNJE I PROČIŠĆAVANJA OTPADNIH VODA	194
6.4	„KORAK DALJE“ U ZAŠTITI PRIRODE NA PODRUČJU OBŽ	194
6.5	USPOSTAVA INFORMACIJSKOG SUSTAVA OKOLIŠA ŽUPANIJE.....	194
6.6	IZRADA LOKALNIH PROGRAMA ZAŠTITE OKOLIŠA U KONTEKSTU LA21.....	196
6.7	POKRETANJE PILOT RAZVOJNIH PROJEKATA I USPOSTAVA INFORMACIJSKOG SUSTAVA ODRŽIVIH/“ZELENIH“ RAZVOJNIH SCENARIJA/PROJEKATA/MODELA.....	198
6.8	IZGRADNJA I PROMOCIJA ZAJEDNIČKE VIZIJE ODRŽIVOG RAZVOJA OBŽ.....	199
6.9	POTPORA "ZELENIM" INICIJATIVAMA GRAĐANSKOG DRUŠTVA	199
6.10	EDUKACIJA ZA OKOLIŠ	200
6.11	POTICANJE UVOĐENJA SUSTAVA UPRAVLJANJA OKOLIŠEM U GOSPODARSKI SEKTOR.....	200
	PRILOG 1: ANKETA ZA OPĆINE / GRADOVE OBŽ	202
	PRILOG 2: REZULTATI ANKETE ZA OPĆINE / GRADOVE OBŽ	207

POPIS SLIKA:

SLIKA 1. <i>SHEMATSKI PRIKAZ DPSIR MODELA</i>	9
SLIKA 2. <i>POLOŽAJ OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE U RH</i>	16
SLIKA 3. <i>GRADOVI I OPĆINE OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE</i>	18
SLIKA 4. <i>VEĆA (BR.ST. > 1000) NASELJA NA PODRUČJU OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE</i>	19
SLIKA 5. <i>RELJEFNA KARTA OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE</i>	20
SLIKA 6. <i>GEOLOŠKO-LITOLOŠKO KARTA OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE</i>	21
SLIKA 7. <i>PEDOLOŠKA KARTA OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE (IZREZ IZ OPKH)</i>	24
SLIKA 8. <i>POVRŠINSKE VODE OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE</i>	25
SLIKA 9. <i>RELJEFNA KOMPONENTA KRAJOBRAZA OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE</i>	27
SLIKA 10. <i>ZEMLJIŠNI POKROV – KORIŠTENJE ZEMLJIŠTA (ZNAČAJNA KOMPONENTA KRAJOBRAZA) NA PODRUČJU OBŽ</i>	28
SLIKA 11. <i>ISJEČAK LANDSAT ETM SATELITSKE SNIMKE SZ KVADRANTA OBŽ (KOMB. KAN. RGB = 321)</i>	29
SLIKA 12. <i>ISJEČAK LANDSAT ETM SATELITSKE SNIMKE SI KVADRANTA OBŽ (KOMB. KAN. RGB = 321)</i>	30
SLIKA 13. <i>ISJEČAK LANDSAT ETM SATELITSKE SNIMKE JZ KVADRANTA OBŽ (KOMB. KAN. RGB = 321)</i>	30
SLIKA 14. <i>ISJEČAK LANDSAT ETM SATELITSKE SNIMKE JI KVADRANTA OBŽ (KOMB. KAN. RGB = 321)</i>	30
SLIKA 15. <i>PROSTORNA RAZDIOBA OSNOVNIH STANIŠTA NA PODRUČJU OBŽ</i>	31
SLIKA 16. <i>PROSJEČNI BROJ RAZLIČITIH GLAVNIH TIPOVA STANIŠTA UNUTAR KARTIRANIH POLIGONA</i>	33
SLIKA 17. <i>OKVIRNA DISTRIBUCIJA STANOVNIŠTVA PO OPĆINAMA/GRADOVIMA OBŽ</i>	36
SLIKA 18. <i>GUSTOĆA STANOVNIŠTVA [BR.ST./KM²] PO OPĆINAMA / GRADOVIMA OBŽ</i>	36
SLIKA 19. <i>DRŽAVNA LOVIŠTA U OSJEČKO-BARANJSKOJ ŽUPANJI</i>	44
SLIKA 20. <i>TURISTIČKA KARTA OBŽ (IZVOR: TZ OBŽ)</i>	47
SLIKA 21. <i>PROMETNA (CESTOVNA I ŽELJEZNIČKA) INFRASTRUKTURA NA PODRUČJU OBŽ</i>	50
SLIKA 22. <i>ODLAGALIŠTA OTPADA NA PODRUČJU OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE</i>	59
SLIKA 23. <i>PROSTORNA DISTRIBUCIJA MINSKI SUMNJIVIH PODRUČJA U OBŽ</i>	109
SLIKA 24. <i>MJESTA UZORKOVANJA TLA ZA ANALIZU ZA POTREBE SADNJE VIŠEGODIŠNJIH NASADA</i>	112
SLIKA 25. <i>JLS U KOJIMA SU MJERNE POSTAJE LOKALNE MREŽE ZA PRAĆENJE KAKVOĆE ZRAKA U OBŽ</i>	118
SLIKA 26. <i>ZAŠTIĆENI DIJELOVI PRIRODE NA PODRUČJU OBŽ</i>	127
SLIKA 27. <i>EKOLOŠKA MREŽA NA PODRUČJU OBŽ</i>	130

POPIS TABLICA:

TABLICA 1. ADMINISTRATIVNA PODJELA OBŽ I OSNOVNI PODACI O NJENIM JLS	18
TABLICA 2. OSNOVNE KARAKTERISTIKE OSNOVNIH KRAJOBRAZNIH JEDINICA OBŽ	26
TABLICA 3. PROSTORNA ZASTUPLJENOST TIPOVA STANIŠTA NA PODRUČJU OBŽ	32
TABLICA 4. BROJ STANOVNIKA PO GRADOVIMA /OPĆINAMA OBŽs	34
TABLICA 5. DEMOGRAFSKA DINAMIKA NA PODRUČJU OBŽ U RAZDOBLJU 1961. – 2001.	35
TABLICA 6. UDIO ZAPOSLENIH U AKTIVNOM STANOVNIŠTVU: USPOREDBA OBŽ I RH	37
TABLICA 7. OBRAZOVNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA OBŽ STARIJEG OD 15 GODINA	37
TABLICA 8. KRETANJE ZAPOSLENOSTI U OBŽ I RH, 1990.-1998.	38
TABLICA 9. PROMJENE U STRUKTURI GOSPODARSTVA U OBŽ I RH, PO SEKTORIMA, 1990.-1998.	38
TABLICA 10. STRUKTURA POLJOPRIVREDNIH POVRŠINA NA PODRUČJU OBŽ	39
TABLICA 11. STRUKTURA STOČARSKE PROIZVODNJE U OBŽ	39
TABLICA 12. RAZVOJNI PROJEKTI U POLJOPRIVREDI PREDLAGANI OD STRANE OBŽ I HGK – OSIJEK	41
TABLICA 13. POPIS UPRAVA ŠUMA I PRIPADNIH ŠUMARIJA U OBŽ	42
TABLICA 14. RASPROSTRANJENOST NAJVAŽNIJIH VRSTA DIVLJAČI U OBŽ	44
TABLICA 15. EKSPLOATACIJSKA POLJA NA PODRUČJU OBŽ	45
TABLICA 16. KRITERIJI I PODKRITERIJI ZA IDENTIFIKACIJU I VALIROZACIJU TURISTIČKE ATRAKCIJSKE OSNOVE OBŽ	48
TABLICA 17. ZONE RAZVOJA TURIZMA U OBŽ S OPISOM PLANIRANIH SADRŽAJA	48
TABLICA 18. GLAVNA POSTOJEĆA I PLANIRANA CRPILIŠTA / IZVORIŠTA NA PODRUČJU OBŽ	53
TABLICA 19. OPIS STANJA POSTOJEĆEG SUSTAVA ODVODNJE I PROČIŠĆAVANJA OTPADNIH VODA U OBŽ	55
TABLICA 20. VODNOGOSPODARSKE GRAĐEVINE I KANALSKA MREŽA NA PODRUČJU OBŽ	56
TABLICA 21. ORGANIZIRANA (SLUŽBENA) ODLAGALIŠTA NA PODRUČJU OBŽ	58
TABLICA 22. SUGESTIJE ISPITANIH JLS ZA UNAPREĐENJE NJHOVE SURADNJE U ZO S TIJELIMA OBŽ	66
TABLICA 23. NVU KOJE DJELUJU NA PODRUČJU OBŽ, REGISTRIRANE ZA POSLOVE ZAŠTITE PRIRODE I OKOLIŠA	68
TABLICA 24. NEKI ZNAČAJNIJI PROJEKTI NAJAKTIVNIJIH ZELENIH NVU NA PODRUČJU OBŽ	70
TABLICA 25. CILJEVI UNAPREĐENJA SUSTAVA AKTERA ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ	72
TABLICA 26. MJERE UNAPREĐENJA SUSTAVA AKTERA ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ	73
TABLICA 27. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ U VEZI S POSTOJEĆOM ZAKONSKOM REGULATIVOM O OKOLIŠU	76
TABLICA 28. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ U VEZI S POSTOJEĆOM ZAKONSKOM REGULATIVOM O OKOLIŠU	76
TABLICA 29. PREDLOŽENI CILJEVI VEZANI UZ INSPEKCIJSKI NADZOR ZAŠTITE OKOLIŠA NA PODRUČJU OBŽ	77
TABLICA 30. PRIJEDLOG MJERA VEZANIH UZ INSPEKCIJSKI NADZOR ZAŠTITE OKOLIŠA NA PODRUČJU OBŽ	77
TABLICA 31. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ U VEZI S MONITORINGOM I INFORMACIJSKIM SUSTAVOM OKOLIŠA	80
TABLICA 32. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ U VEZI S MONITORINGOM I INFORMACIJSKIM SUSTAVOM OKOLIŠA	80
TABLICA 33. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ U VEZI S INTEGRACIJOM ZNANOSTI U SEKTORSKE DJELATNOSTI	81
TABLICA 34. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ U VEZI S INTEGRACIJOM ZNANOSTI U SEKTORSKE DJELATNOSTI	81
TABLICA 35. FINACIJSKI REZULTATI DEMONSTRACIJSKIH PROJEKATA ČISTIJE PROIZVODNJE U OBŽ	84
TABLICA 36. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ U VEZI S INTEGRACIJOM BRIGE O OKOLIŠU U DRUGE SEKTORE	84
TABLICA 37. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ U VEZI S INTEGRACIJOM BRIGE O OKOLIŠU U DRUGE SEKTORE	85
TABLICA 38. CILJEVI VEZANI UZ UNAPREĐENJE UKLJUČENOSTI JAVNOSTI U PROCES ODLUČIVANJA U ZO OBŽ	86
TABLICA 39. MJERE ZA UNAPREĐENJE UKLJUČENOSTI JAVNOSTI U PROCES ODLUČIVANJA U ZO OBŽ	86
TABLICA 40. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ VEZANI UZ ODGOJ I IZOBRAZBU ZA OKOLIŠ I ODRŽIVI RAZVOJ	88
TABLICA 41. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ VEZANE UZ ODGOJ I IZOBRAZBU ZA OKOLIŠ I ODRŽIVI RAZVOJ	88
TABLICA 42. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ VEZANI UZ EKONOMSKE INSTRUMENTE I IZVORE FINANCIRANJA	91
TABLICA 43. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA U OBŽ VEZANE UZ EKONOMSKE INSTRUMENTE I IZVORE FINANCIRANJA	91
TABLICA 44. VERTIKALNA RASPODJELA INGERENCIJA ZA ZAŠTITU VODA	94
TABLICA 45. REZULTATI MJERENJA KVALITETE VODA NA PODRUČJU OBŽ	95
TABLICA 46. PRIJEDLOG RJEŠENJA ODVODNJE NA PODRUČJU OBŽ	98
TABLICA 47. PRIORITETNE AKTIVNOSTI U RAZVOJU ODVODNJE I PROČIŠĆAVANJA U OBŽ	100
TABLICA 48. NAJZNAČAJNIJI INDUSTRIJSKI ONEČIŠĆIVAČI VODA U GRADOVIMA OBŽ	101
TABLICA 49. OSNOVNI CILJEVI ZAŠTITE VODA, ZA PODRUČJE OBŽ	104
TABLICA 50. MJERE ZAŠTITE VODA ZA OBŽ	104
TABLICA 51. NAJZNAČAJNIJI PROJEKTI / AKTIVNOSTI DRŽAVNE RAZINE VEZANI UZ ZAŠTITU TLA RH	105
TABLICA 52. NAČELA I DOBRE PRAKSE ODRŽIVOG KORIŠTENJA TLA U RAZNIM SEKTORIMA KORISNICIMA	107
TABLICA 53. OSNOVNE UTVRĐENE NEGATIVNE PROMJENE TALA U RH	108
TABLICA 54. STRUKTURA MINSKI SUMNJIVOG PROSTORA PREMA NEMJENI POVRŠINA	109
TABLICA 55. ONEČIŠĆENJE TALA OBŽ TEŠKIM METALIMA	110
TABLICA 56. OSNOVNI CILJEVI ZAŠTITE TLA ZA PODRUČJE OBŽ	112

TABLICA 57. MJERE ZAŠTITE TALA ZA PODRUČJE OBŽ	113
TABLICA 58. STANDARDNA KATEGORIZACIJA OSNOVNIH IZVORA ONEČIŠĆENJA ZRAKA	114
TABLICA 59. OSNOVNE ONEČIŠĆUJUĆE TVARI U ZRAKU	114
TABLICA 60. OKVIRNI UDIO GLAVNIH IZVORA U GENERIRANJU OSNOVNIH ONEČIŠĆUJUĆIH TVARI U EU	115
TABLICA 61. VEZA TVARI KOJE ONEČIŠĆUJU ZRAK I NAJZNAČAJNIJIH NEGATIVNIH UTJECAJA / POSLJEDICA	115
TABLICA 62. OSNOVNI ZAKONOM ODREĐENI ELEMENTI SUSTAVA ZAŠTITE ZRAKA U RH	116
TABLICA 63. PARAMETRI (MJERENI I PLANIRANI ZA MJERENJE) NA POSTAJI OSIJEK - 1	117
TABLICA 64. PARAMETRI KOJI ĆE SE MJERITI NA MJERNOJ POSTAJI U KOPAČKOM RITU	117
TABLICA 65. MJERNE POSTAJE LOKALNE MREŽE ZA PRAĆENJE KAKVOĆE ZRAKA NA PODRUČJU OBŽ	118
TABLICA 66. PRIMARNI CILJEVI ZAŠTITE ZRAKA U OBŽ	120
TABLICA 67. MJERE ZAŠTITE ZRAKA OD ONEČIŠĆENJA ZA OBŽ	120
TABLICA 68. OSNOVNI NSAP-OM USVOJENI ZAKLJUČCI, PREPORUKE I AKTIVNOSTI	122
TABLICA 69. OSNOVNE UGROZE KRAJOBRAZNOJ I BIOLOŠKOJ RAZNOLIKOSTI U OBŽ	124
TABLICA 70. POPIS PODRUČJA UNUTAR OBŽ ZAŠTIĆENIH PREMA ZAKONU O ZAŠTITI PRIRODE	125
TABLICA 71. STANJE UNUTAR PODRUČJA ZAŠTIĆENIH PREMA ZAKONU O ZAŠTITI PRIRODE	127
TABLICA 72. PODRUČJA PREDLOŽENA PPOBŽ ZA ZAŠTITU PREMA ZAKONU O ZAŠTITI PRIRODE	129
TABLICA 73. PRIMARNI CILJEVI ZAŠTITE BIOLOŠKE I KRAJOBRAZNE RAZNOLIKOSTI OBŽ	132
TABLICA 74. MJERE ZAŠTITE BIOLOŠKE I KRAJOBRAZNE RAZNOLIKOSTI OBŽ	132
TABLICA 75. ZAKONOM ODREĐEN SADRŽAJ ŽUPANIJSKIH I JLS PLANOVA GOSPODARENJA OTPADOM	137
TABLICA 76. VRSTE OTPADA PREPOZNATE ZAKONOM O OTPADU (NN 178/04, 153/05)	137
TABLICA 77. VERTIKALNA RASPODJELA ODGOVORNOSTI ZA GOSPODARENJE OTPADOM	137
TABLICA 78. STANJE UREĐENOSTI I LEGALNOSTI SLUŽBENIH ODLAGALIŠTA OTPADA NA PODRUČJU OBŽ	139
TABLICA 79. CILJEVI POSTUPANJA S OTPADOM NA PODRUČJU OBŽ	141
TABLICA 80. MJERE POSTUPANJA S OTPADOM NA PODRUČJU OBŽ	142
TABLICA 81. BUKA UZ CESTOVNE PROMETNICE	145
TABLICA 82. NAJVIŠE DOPUŠTENE 15-MINUTNE RAZINE LEQ U DB	145
TABLICA 83. CILJEVI ZAŠTITE OD BUKE NA PODRUČJU OBŽ	146
TABLICA 84. MJERE ZAŠTITE OD BUKE NA PODRUČJU OBŽ	146
TABLICA 85. OKVIRNI SADRŽAJ OPERAT. PLANA INTERVENCIJE U ZAŠTITI OKOLIŠA PRAVNIH I FIZIČKIH OSOBA	147
TABLICA 86. OSNOVNI ZAKONOM PROPISANI AKTERI U SLUČAJU AKCIDENTA ŽUPANIJSKE RAZINE	147
TABLICA 87. ZAKONOM PROPISAN POSTUPAK INTERVENCIJE U SLUČAJU AKCIDENTA „ŽUPANIJSKE RAZINE“	148
TABLICA 88. EKOLOŠKI INCIDENTI U OBŽ U RAZDOBLJU 2002. – 2004.	148
TABLICA 89. POZNATI IZVORI OZBILJNOG IZVANLOKACIJSKOG UGROŽAVANJA OKOLIŠA OBŽ	149
TABLICA 90. LOKACIJE NAJOPASNIJIH RIZIKA OD EKOLOŠKE NESREĆE	150
TABLICA 91. LOKACIJE ZA KOJE U SLUČAJU INCIDENTA TREBA AKTIVIRATI ŽUPANIJSKI PLAN INTERVENCIJA	150
TABLICA 92. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA OBŽ U VEZI S EKOLOŠKIM RIZICIMA I NESREĆAMA	151
TABLICA 93. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA OBŽ U VEZI S EKOLOŠKIM RIZICIMA I NESREĆAMA	151
TABLICA 94. MJERE ZO ZA SEKTOR INDUSTRIJE PROPISANE STRATEGIJOM ZAŠTITE OKOLIŠA RH	153
TABLICA 95. NAJZNAČAJNIJE INDUSTRIJSKE DJELATNOSTI NA PODRUČJU OBŽ	154
TABLICA 96. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA U SEKTORU INDUSTRIJE	155
TABLICA 97. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA U SEKTORU INDUSTRIJE	155
TABLICA 98. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA U SEKTORU KORIŠTENJA MINERALNIH SIROVINA	157
TABLICA 99. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA U SEKTORU KORIŠTENJA MINERALNIH SIROVINA	157
TABLICA 100. OKOLIŠNI „PLUSEVI I MINUSI“ SEKTORA PROIZVODNJE I POTROŠNJE ENERGIJE U RH	159
TABLICA 101. PROGRAMI POVEĆAVANJA ENERGETSKE DJELOTVORNOSTI U RH	159
TABLICA 102. PROGRAMI ISKORIŠTAVANJA OBNOVLJIVIH IZVORA ENERGIJE U RH	159
TABLICA 103. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA U SEKTORU ENERGETIKE U OBŽ	161
TABLICA 104. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA ZA SEKTOR ENERGETIKE U OBŽ	161
TABLICA 105. OSNOVNI NEGATIVNI UTJECAJI SEKTORA PROMETA NA OKOLIŠ	162
TABLICA 106. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA OD SEKTORA PROMETA U OBŽ	164
TABLICA 107. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA OD SEKTORA PROMETA U OBŽ	164
TABLICA 108. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA OD SEKTORA POLJOPRIVREDE U OBŽ	168
TABLICA 109. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA OD SEKTORA POLJOPRIVREDE U OBŽ	169
TABLICA 110. PODJELA ŠUMA U OSJEČKO-BARANJSKOJ ŽUPANIJI PREMA NAMJENI	171
TABLICA 111. DOBNA STRUKTURA DRŽAVNIH ŠUMA NA PODRUČJU OBŽ	172
TABLICA 112. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA U SEKTORU GOSPODARENJA ŠUMAMA OBŽ	174
TABLICA 113. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA U SEKTORU GOSPODARENJA ŠUMAMA OBŽ	174
TABLICA 114. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA U VEZI SA SEKTOROM LOVSTVA U OBŽ	176

TABLICA 115. CILJEVI ZAŠTITE OKOLIŠA VEZANI ZA SEKTOR TURIZMA U OBŽ.....	179
TABLICA 116. MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA U VEZI SA SEKTOROM TURIZMA U OBŽ.....	179
TABLICA 117. CILJEVI ZO OBŽ U VEZI S OBLIKOVANJEM OKOLIŠNO-PRIHVATLJIVIJH OBRAZACA POTROŠNJE.....	183
TABLICA 118. MJERE ZA POSTIZANJE ZA OKOLIŠ POVOLJNIJIH OBRAZACA POTROŠNJE U OBŽ.....	183
TABLICA 119. MJERE U SMJERU ODRŽIVOG UPRAVLJANJA URBANIM PODRUČJIMA.....	184
TABLICA 120. CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA URBANOG PODRUČJA NA PODRUČJU OBŽ.....	185
TABLICA 121. MJERE ODRŽIVOG RAZVOJA URBANOG PODRUČJA NA PODRUČJU OBŽ.....	185
TABLICA 122. CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA RURALNOG PODRUČJA NA PODRUČJU OBŽ.....	188
TABLICA 123. MJERE ODRŽIVOG RAZVOJA RURALNOG PODRUČJA NA PODRUČJU OBŽ.....	189
TABLICA 124. PRIORITETNE MJERE PROGRAMA ZAŠTITE OKOLIŠA OBŽ.....	192
TABLICA 125. PRIMJEDBE I PRIJEDLOZI JLS OBŽ VEZANO UZ PROBLEMATIKU ZAŠTITE OKOLIŠA.....	207
TABLICA 126. JLS VIĐENJE NJIHOVE SURADNJE S DRUGI AKTERIMA SUSTAVA ZAŠTITE OKOLIŠA.....	208
TABLICA 127. VIĐENJE I ODNOS JLS OBŽ PREMA „ZELENIM“ NVU NA NJIHOVOM PODRUČJU.....	211
TABLICA 128. TRENUTNA SITUACIJA S PRAĆENJEM STANJA OKOLIŠA PO JLS OBŽ.....	212
TABLICA 129. RASPOLOŽIVOST INFORMACIJE O STANJU OKOLIŠA NA PODRUČJU OPĆINA/GRADOVA OBŽ.....	213
TABLICA 130. STANJE VODA – VIĐENJE ANKETIRANIH PREDSTAVNIKA OPĆINA / GRADOVA OBŽ.....	214
TABLICA 131. STANJE, PLANOVI, AKTIVNOSTI VEZANI UZ ODVODNJU OTPADNIH VODA U JLS OBŽ.....	215
TABLICA 132. TLO – STANJE, PRITISCI, AKTIVNOSTI I PLANOVI ZA UNAPREĐENJE STANJA.....	217
TABLICA 133. KVALITETA ZRAKA U OBŽ PREMA ANKETI PROVEDENOJ MEĐU JLS.....	218
TABLICA 134. OČUVANOST „PRIRODE“ PREMA ANKETI PROVEDENOJ MEĐU JLS OBŽ.....	219
TABLICA 135. GOSPODARENJE OTPADOM – STANJE, AKTIVNOSTI I PLANOVI.....	221
TABLICA 136. PERCEPCIJA JLS U VEZI S EKOLOŠKIM RIZICIMA NA NJIHOVOM PODRUČJU.....	223
TABLICA 137. PRITISCI NA OKOLIŠ OD GOSPODARSTVA I MJERE ZA NJIHOVO SMANJENJE.....	224
TABLICA 138. VIĐENJE PREDSTAVNIKA JLS O STANJU ŠUMA NA NJIHOVOM PODRUČJU.....	226

POPIS SKRAĆENICA:

APELL	Awareness and Preparedness for Emergencies at Local Level	OBŽ	Osječko-baranjska županija
AUZPV	Javna ustanova agencija za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području OBŽ	OECD	Organization for Econ. Cooperation and Develop.
AZO	Agencija za zaštitu okoliša	OGKRH	Osnovna geološka karta RH
AZR	Agencija za razvoj OBŽ	OPKH	Osnovna pedološka karta RH
DP	Državni proračun	PI	Poljoprivredna inspekcija
DR	Dugoročno (> 4 godine)	Poljop.	Poljoprivrednici – pravne i/ili fizičke osobe
DZS	Državni zavod za statistiku	PPOBŽ	Prostorni plan Osječko-baranjske županije
DZZP	Državni zavod za zaštitu prirode	PPKR	Park prirode Kopački rit
FZOEU	Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost	PR	Prioritetno
GI	Građevinska inspekcija	PR(O)	Posebni rezervat (Ornitološki)
GS	Gospodarski sektor	PSIZS-	Poslijediplomski sveučilišni interdisciplinarni znanstveni studij ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA pri Sveučilištu u Osijeku
HCZČP	Hrvatski centar za čistiju proizvodnju	ZPIO	
HCR	Hrvatski centar za razminiranje	PUO	Procjena utjecaja na okoliš
HGK-BO	HGK – Burza otpada	RCGO	Regionalni Centar za gospodarenje otpadom
HEP-ESCO	Dio HEP grupe zadužen za projekte energetske učinkovitosti	RI	Rudarska inspekcija
HGK	Hrvatska Gospodarska Komora	ROPOBŽ	Regionalni operativni plan OBŽ
HŠ	Hrvatske šume	SI	Sanitarna inspekcija
HV	Hrvatske vode	(S)PUO	(Strateška) procjena utjecaja na okoliš
HZPSS	Hrvatski zavod za poljop. savjetodavnu službu	SR	Srednjoročno (do 4 godine)
ICPDR	Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav	SUO	Studija utjecaja na okoliš
IHP	Institut „Hrvoje Požar“	SZJF	OBŽ, Služba za javne financije
IOSO	Izviješće o stanju okoliša	ŠI	Šumarska inspekcija
IS	Informacijski sustav	TZOBŽ	Turistička zajednica OBŽ
IZO	Inspekcija zaštite okoliša	TZOG	Turističke zajednice općina i gradova
IZP	Inspekcija zaštite prirode	UDUOBŽ	Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji
JLS	Jedinice lokalne samouprave	UI	Urbanistička inspekcija
JPP	Javna i privatna poduzeća	UNIDO	United Nations Industrial Development Organization
JU	Javna ustanova	UODD	OBŽ, Upravni odjel za društvene djelatnosti
JUPPKR	Javna ustanova Park prirode Kopački rit	UOPG	OBŽ, Upravni odjel za poljoprivredu i gospodarstvo
konces.	koncesionari – pravne i/ili fizičke osobe	UOUPP	OBŽ, Upravni odjel za upravne i pravne poslove
konz.	konzultanti – pravne i fizičke osobe	UV	MPŠVG -uprava za vode
KP	Komunalna poduzeća	VI	Vodopravna inspekcija
KR	Kratkoročno (< 2 godine)	ZI	Znanstvene Institucije
LA21	Lokalna agenda 21	ZO	Zaštita okoliša
LD	Lovačko društvo	ZoiS	Jav. ustan. za zbrinjav. komun. otpada istoč. Slavonije
LGO	Lovno gospodarska osnova	ZPU	OBŽ, Zavod za prostorno uređenje
LI	Lovna inspekcija	ZZJZ	Zavod za javno zdravstvo
LP	Lokalni proračun	ZZT	Zavod Za Tlo
LSOBŽ	Lovački savez OBŽ	ŽGIOBŽ	Županijski glasnik Osječko-baranjske županije
MG	Ministarstvo gospodarstva	ŽKO	HGK – Županijska komora Osijek
MK	Ministarstvo kulture	ŽP	Županijski proračun
MMTPR	Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka	ŽPIUZO	Županijski plan intervencija u zaštiti okoliša
MPŠVG	Ministarstvo poljopr., šumar. i vodnog gospodarstva	ŽUC	Županijska uprava za ceste
MF	Međunarodni fondovi		
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova		
MVP	Ministarstvo vanjskih poslova		
MZ	Ministarstvo zdravstva		
MZOPUG	Ministarstvo zašt. okoliša, prost. uređ. i graditeljstva		
NN	Narodne Novine		
NPDZO	Nacionalni plan djelovanja za okoliš		
NSAP	Nacionalna strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti RH		
NSZO	Nacionalna strategija zaštite okoliša		
NVU	Nevladine Udruge		

1 UVOD

1.1 GLOBALNI KONTEKST ZA ŽUPANIJSKI PROGRAM ZAŠTITE OKOLIŠA

Neodrživi razvoj civilizacije ili društva nije povijesna novina. Mnoštvo je poznatih primjera propadanja i potpunog iščezavanja društava uzrokovanih neodrživim korištenjem njihove resursne osnove. Novost u slučaju današnjega svijeta, odnosno naše civilizacije, jest da je civilizacija, a onda i kriza, po prvi puta globalna.

Neupitno je da je postojeći trend razvoja naše civilizacije, ukoliko ne uslijede značajnije promjene i zaokreti, neodrživ. Dokaz tomu su brojni simptomi krize okoliša, vidljivi u različitim oblicima u cijelome svijetu. I dok pozornost javnosti najviše privlače dramatični i intenzivni događaji, kao što su nesreće tankera, industrijskih i energetske postrojenja, daleko veći broj neželjenih promjena u okolišu nastaje kao posljedica akumuliranog pritiska velikoga broja manje intenzivnih ali trajnih procesa, koji upravo zbog tog svog manjeg intenziteta izmiču našoj pažnji i postaju normalan, prihvaćeni dio svakodnevnice. Primjeri uključuju: zrak u urbanim prostorima onečišćen plinovima i čađom od prometa i industrije; „ubijanje“ rijeka i mora ispuštanjem nepročišćenih otpadnih voda; onečišćenje i osiromašenje tla koje nas hrani; stakleničkim plinovima izazvane promjene klime i brojne posljedice u djelatnostima kojima je ona važan uvjet i pretpostavka; svakodnevno sužavanje prostora nenarušene prirodne sredine i njene bioraznolikost.

Govoriti o uzrocima globalne krize okoliša može se na različitim razinama, no u osnovi, problem se može relativno jednostavno objasniti na sljedeći način. Pritisak svakog društva na njegov okoliš okvirno je određen: 1) brojem stanovnika; 2) količinom i vrstom potrošnje po stanovniku; i 3) tzv. faktorom tehnologije, čija vrijednost ovisi o tome koliki (veći ili manji) i kakav (jednokratni ili reciklirani) utrošak, kojih (obnovljivih ili neobnovljivih) resursa (i sirovina za proizvodnju, i samopročišćavajućeg kapaciteta za otpadne nusproizvode proizvodnje) je potreban da bi se određenom tehnologijom proizvela neka jedinična količina proizvoda za konzumaciju. Kada se problem ovako razloži, postaje jasno zašto ukupni pritisak na globalni okoliš raste. Broj stanovnika na Zemlji sve je veći. Većina stanovnika naše "potrošačke" civilizacije standard i kvalitetu života, uz pomoć marketinga i cijeloga ekonomskog sustava, doživljava i priželjkuje prvenstveno u obliku posjedovanja i potrošnje sve više, stalno novih materijalnih dobara. Tehnologija se ne koristi na način koji bi nastojao smanjiti negativan utjecaj na okoliš (recikliranje, obnovljiva energija, i sl.), jer način na koji se formira cijena proizvoda (ne uzimajući u obzir, ili znatno podcjenjujući cijenu štete koju proces proizvodnje nanosi okolišu) čini ekonomski neodrživom (tržišno nekonkurentnom) razvojnu alternativu koja uzima u obzir očuvanje i unapređenje kvalitete okoliša.

Međutim, u svijetu kojemu je jedna od osnovnih karakteristika njegova premreženost povratnim vezama¹, jedna od posljedica zaoštavanja opisane krize je i pojava trenda koji daje nadu u mogućnost njenog razrješenja. Simptomi krize sve su očitiji i sve je teže ignorirati njihovu poruku, pa ljudi postupno postaju svjesni da zdrav okoliš nije nešto zajamčeno bez obzira što činili, već nešto što zahtijeva obzir i brigu. Svijest o rizičnosti daljnjeg ignoriranja problema širi se i raste, a posljedica toga je da se i na razini društvene aktivnosti sve više energije ulaže u nastojanja da se prepoznaju, razumiju i uvažavaju upozoravajući znakovi koji nam stižu iz okoliša.

Senzibilizacija i mobilizacija vezane uz probleme okoliša pojavile su se već kasnih 60-tih i ranih 70-tih godina prošloga stoljeća i od onda stalno jačaju, manifestirajući se kroz rastući broj formi, uključivo:

¹ Rečeno jezikom svakodnevnice, to su veze kojima rezultati nekih procesa utječu na svoje uzroke. U kontekstu u kojemu se ovdje spominje, najilustrativniji je primjer iz psihologije, gdje suočavanje sa sve izraženijim negativnim posljedicama nekog obrasca ponašanja predstavlja sve snažniji poticaj za promjenu tog štetnog obrasca u neki koji će imati povoljnije ili manje štetne posljedice.

građanske inicijative i 'zelene pokrete'; zakone i institucije koje se bave okolišem²; (UN) međunarodne konferencije, deklaracije i konvencije koje su prvi zametci međunarodnog prava o okolišu³; brojne, sve šire i integriranije planove i programe vezane uz sve značajne teme okoliša. Svim ovim inicijativama zajednički je cilj unapređenje stanja okoliša, odnosno promjena svjetonazora i načina života u smjeru dosljednog uvažavanja neupitne činjenice da smo dio okoliša i da nam izvan okoliša i bez okoliša nema života.

Vjerojatno najpoznatiji i za zaštitu okoliša⁴ najznačajniji globalni plan je *Agenda 21*, usvojen na *UN konferenciji o okolišu i razvoju*, u Rio de Janeiru, 1992. godine (UNCED 1992). U tom globalnom planu prepoznati su osnovni problemi našeg odnosa spram okoliša, ustanovljeni su njihovi uzroci, te predložene aktivnosti potrebne za njihovo rješavanje. Pri tome je vrlo važno što su tvorc *Agende 21* ispravno uočili da uspješno rješavanje problema zahtijeva djelovanje na svim razinama, od globalne do lokalne, pa taj plan nalaže svim članicama međunarodne zajednice da: 1) u skladu s njime danim smjernicama, naprave svoje nacionalne strategije održivog razvoja i programe za okoliš; te, da unutar svoga teritorija 2) potiču i podupiru stvaranje nižih razina planova i programa; tzv. *Lokalnih Agendi 21 (LA 21)*, odnosno planova putem kojih lokalni akteri razvoja (stanovništvo, uprava, institucije, gospodarski subjekti), aktualizirajući svoje osnovo pravo na očuvani okoliš, ali i dijeleći odgovornost za njegovo stanje, u najboljoj demokratskoj tradiciji, na transparentan i participativan način, određuju kakav okoliš žele i dogovaraju načine kako će te ciljeve ostvariti.

Iskustva iz vremenskog razdoblja od usvajanja *Agende 21* pokazuju da pomaci na bolje nisu ni brzi, ni laki, niti zajamčeni činjenicom da je problem prepoznat i da ga se sve više analizira i deklarativno uvažava pri planiranju i djelovanju. Štoviše, do sada uloženi naponi očito nisu dovoljni, jer stanje okoliša u svijetu promatranom kao cjelini⁵ i dalje se pogoršava – potrošnja energije raste, staklenički plinovi se gomilaju, voda je sve ograničeniji resurs u sve većem dijelu svijeta, poljoprivredna tla se i dalje iscrpljuju, područja očuvane prirode se i dalje smanjuju, liste ugroženih vrsta sve su duže.

Međutim, kao posljedica spomenute društvene reakcije na probleme okoliša, „okoliš“ je postupno postao koncept kojega je sve veći broj ljudi svjestan, a „zaštita okoliša“ je postala priznati sektor u sferi javnih poslova. Iako još uvijek prečesto nadjačan interesima drugih, tradicionalno jačih sektora (prvenstveno ekonomije, ali i socijalne problematike), bitno je da glas zaštite okoliša postoji, jer je to osnovni preduvjet da bi ga se moglo čuti kada za to, pred rastućom prijetnjom krize okoliša, bude bilo više želje i volje.

Ovaj Županijski program zaštite okoliša dio je netom opisanog globalnog procesa koji nastoji odgovoriti na izazove zaštite, odnosno održivog upravljanja okolišem, usredotočen na područje Osječko-baranjske županije. Ono što ovim nastojanjima, u slučaju Osječko-baranjske županije, daje i dodatnu važnost, jest i činjenica da je zdrav i očuvan okoliš osnovni resurs za sve gospodarske djelatnosti koje su u postojećim strateškim razvojnim zamislima prepoznate kao okosnica budućega županijskog razvoja – izrijeckom: poljoprivredu, šumarstvo i oko njih razvijane prerađivačke industrije, te turizam. Ne čudi stoga da je održivi razvoj već prepoznat i određen kao temeljna postavka Strategije razvitka Osječko-baranjske županije (IOSO OBŽ, ŽGIOBŽ 14/04.)

² npr. US National Environmental Policy Act, 1969; U.S. Environmental Protection Agency, 1970.

³ Stocholmska deklaracija 1972; Charter for Nature 1982; Brundtland Report 1987; Rio deklaracija 1992; Johannesburg 2002.

⁴ U osnovi, *Agenda 21* je plan za **održivi razvoj** svijeta u 21. stoljeću. Postoji više definicija održivog razvoja, no u osnovi, u aspektu koji se tiče okoliša, radi se o razvoju koji okoliš tretira na način koji jamči njegovo očuvanje, a time i trajnost (održivost) na njemu zasnovanog razvoja.

⁵ Ovaj naglasak na „svijet kao cjelinu“ važan je jer „uređeni okoliš“ u bogatijem dijelu svijeta, plaćen većim narušavanjem okoliša u siromašnim dijelovima svijeta, zacjelo ne doprinosi rješenu globalnog problema – štoviše, dodaje mu sve prisutniju komponentu socijalne nepravde, gdje siromašni, osim što ne baštine blagodat visokog standarda života temeljenog na intenzivnom korištenju prirodnih resursa, još i trpe veći dio posljedica koji intenzivna eksploatacija ima na okoliš.

1.2 ŽUPANIJSKI PROGRAM ZAŠTITE OKOLIŠA U KONTEKSTU SUSTAVA ZAŠTITE OKOLIŠA RH

Republika Hrvatska slijedila je preporuke *Agende 21*⁶. Odmah nakon konferencije u Riu donesena je *Deklaracija o zaštiti okoliša* (RH 1992), kojom se nalaže hitno uspostavljanje zakonodavnog sustava o okolišu, usklađenog s međunarodnim ugovorima i standardima.

Dvije godine kasnije (1994.) donosi se *Zakon o zaštiti okoliša* (NN 82/94, 128/99) – temeljni zakonski akt koji određuje i uređuje okolišnu komponentu održivog razvoja, odnosno utvrđuje ciljeve, mjere, načela, dokumente, provođenje, odgovornosti, financiranje, te nadzor zaštite okoliša.

Nakon njega slijedi cijeli niz za okoliš relevantnih zakona i zakonskih akata, kojima se detaljnije uređuje problematika pojedinih segmenata okoliša, odnosno pojedinih aspekata ili procedura vezanih uz njegovu zaštitu⁷.

Konačno, ovim skupom zakona propisana je izrada većeg broja programskih dokumenata (strategija i planova), koji se također odnose na pojedine segmente iz područja zaštite okoliša.

Županijski program zaštite okoliša dio je cjeline planske dokumentacije propisane Zakonom o zaštiti okoliša koja, osim njega, uključuje još i Strategiju zaštite okoliša na nacionalnoj razini te, kao mogućnost, programe zaštite okoliša na nižoj, lokalnoj, tj. općinskoj i gradskoj razini.

U toj cjelini, Županijski program zaštite okoliša ističe se svojom **POVEZUJUĆOM FUNKCIJOM**. On je:

1. vertikalna POVEZNICA između Nacionalne strategije zaštite okoliša (NN 46/02) i lokalnih Agendi 21, donošenih na razini⁸ nižoj od županijske⁹;
2. horizontalni OKVIR za veliki broj djelatnosti / aktivnosti / studijsko-programskih dokumenata koji se detaljnije bave pojedinim segmentima zaštite okoliša na području županije, uključujući u prvom redu:
 - zaštitu voda, koju prema Zakonu o vodama (NN107/95¹⁰, čl.76.) za područje županije detaljnije razrađuje Županijski plan zaštite voda¹¹;

⁶ Štoviše, i prije 1992.g., zahvaljujući već od ranih 70-tih godina sustavno razvijanoj praksi zaštite okoliša, briga za okoliš ugrađuje se u osnovne državne dokumente. Npr. prvi Ustav RH iz 1990-te godine eksplicitno jamči građanima pravo na zdrav okoliš.

⁷ Radi se o više od 100 relevantnih propisa, bez potpisanih međunarodnih konvencija, koje nakon usvajanja također imaju zakonsku snagu. Potpuni popis se može naći na više mjesta (MZOPU web stranica, MZOPU 2002). Važno je pro tome naglasiti da se postojeća zakonska osnova vrlo dinamično mijenja, a glavne promjene tek predstoje u sklopu procesa prilagođavanja zakonodavstva RH zakonodavstvu EU, u kojemu je skup propisa koji se odnose na okoliš (poglavlje 22 EU acq-ija) jedan od najobimnijih (okvirno ¼).

⁸ Razina na kojoj se donosi lokalna Agenda 21 ne ovisi samo o broju stanovnika na nekom području, već i o kohezivnosti nekog područja. Osnovna karakteristika je naglašena participativnost u metodologiji njene izrade. Participaciju i izravno uključivanje zainteresiranih strana lakše je provesti unutar manjih područja, što odgovara nižim upravno-administrativnim razinama.

⁹ U ovom dokumentu, to se očituje u stalnom pozivanju na zaključke i preporuke dokumenata s nacionalne razine (NSZO – NN 46/02, NPDZO – NN 46/02), te važnosti koja se u njegovoj izradi pridala, kako konzultiranju aktera s niže razine (uredi općinske i gradske samouprave; lokalne udruge građana), tako i mjerama predviđenom izradom programa zaštite okoliša i na nižim razinama.

¹⁰ Nekoliko dana nakon donošenja ovog Programa, na Hrvatskom Saboru je usvojen Zakon o izmjenama i dopunama zakona o vodama (NN 150/05) kojim se, između ostalog, dokidaju „županijski planovi zaštite voda“, a njihovu funkciju preuzimaju „planovi upravljanja vodama“, te „planovi izgradnje i održavanja objekata komunalne infrastrukture sukladno propisima o komunalnom gospodarstvu“. S druge strane, još uvijek je na snazi Državni plan zaštite voda (NN 08/99) koji specificira veliki broj zadaća koje treba obaviti izradom županijskih planova zaštite voda. Ne ulazeći dalje u formalna rješenja planskog sustava upravljanja i zaštite voda, izvjesno je da zaštita voda ostaje značajni segment zaštite okoliša koja se u velikoj mjeri mora sagledavati, planirati i provoditi i na županijskoj (područnoj, regionalnoj) i nižim razinama.

- zaštitu tala, za čiju detaljniju razradu se u RH tek uspostavlja zakonsko-institucionalni okvir;
 - praćenje kvalitete i zaštitu zraka, koja se, sukladno Zakonu o zaštiti zraka (NN 178/04), za područje županije detaljnije razrađuje županijskim Programom zaštite i poboljšanja kakvoće zraka, te redovitim dvogodišnjim Izvješćima o provođenju programa;
 - zaštita prirodnih vrijednosti, odnosno upravljanje zaštićenim područjima prirode, koje se, sukladno Zakonu o zaštiti prirode (NN 70/05), detaljno razrađuje županijskim Programom zaštite prirode, planovima upravljanja zaštićenim područjima, izvješćima o stanju zaštite prirode, i s njima povezanim određenim mjerama za unapređenje stanja;
 - gospodarenje otpadom, koje se prema Zakonu o otpadu (NN178/04, čl.7.) za područje županije detaljnije razrađuje Županijskim (regionalnim) planom gospodarenja otpadom;
 - zaštita od buke, koja se, sukladno Zakonu o zaštiti od buke (NN 20/03), na području županije detaljnije određuje (članak 9.) Akcijskim planovima zaštite od buke (rok 2008.), odnosno na temelju izrađenih Karata buke (rok do 2006.);
- ali i niz drugih relevantnih dokumenata (sektorskih studija, razvojnih programa, i dr.).

Sukladno tomu, s obzirom na **RAZINU OPERATIVNOSTI**, Županijski program predstavlja **strateški dokument zaštite okoliša na području županije**, i njegova prvenstvena zadaća je:

1. sagledavati cjelinu i dati cjelovit skup smjernica za sektor zaštite okoliša u OBŽ
2. unutar cjeline ukazivati na prioritetne pravce djelovanja.

Konkretnije, njegove strateške smjernice, dobivene na osnovi sinteze i intersektorske analize većeg broja detaljnijih studija, **osnova su i polazna točka za iniciranje operativnih provedbenih planova za određeni mjere i aktivnosti.**

Iz ovakve uloge logično slijede i osnovni izazovi u izradi, ili ispravnije, u **uspostavi trajnog procesa Županijskog programa zaštite okoliša.**

1.2.1 Izazov vertikalne integracije

Rješavanje problematike koja, kao što je to slučaj sa zaštitom okoliša, zahtijeva sagledavanje i djelovanje na svim razinama (globalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj), kao osnovni izazov postavlja: 1) optimalnu razdiobu zadaća po svim razinama, te 2) uspostavu tzv. vertikalne integracije, odnosno učinkovite i djelotvorne komunikacije, suradnje i usklađenosti među svim razinama. Nažalost, trenutna situacija u RH vezana uz oba ova pitanja daleko je od zadovoljavajuće. Štoviše, upravo se ovi aspekti sustava zaštite okoliša RH standardno ističu među osnovnim zaprekama za njegovo bolje funkcioniranje. Bez detaljnijeg ulaženja u ovu problematiku, na ovome mjestu dat će se samo načelni komentar o pristupu koji se, u vezi s ovom problematikom, propagira ovim programom.

Kako je već rečeno, ovaj program **pretpostavlja izradu programa niže razine**, sukladno načelima i metodologiji izrade lokalnih planova održivog razvoja (Lokalne Agende 21, LEAP¹², Zeleni planovi, i sl.). Takav pristup je optimalan iz barem tri sljedeća razloga.

¹¹ Već i sam Županijski plan zaštite voda obrađuje složenu problematiku koja se detaljnije razrađuje / provodi kroz veći broj tematskih studija / programa (npr. definiranje sustava praćenja i praćenje kakvoće voda, uspostava i stalno ažuriranje katastra emisija, plan rješavanja odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda (Studija koja se bavi ovom temom napravljena je u OBŽ 2002. g.), studije i programi smanjivanja pritisaka na vode od drugih sektora – u prvom redu poljoprivredne (poljodjelske i stočarske) proizvodnje. Složenost problematike vjerojatno je i jedan od razloga zašto Županijski plan zaštite voda još ne postoji ni u jednoj županiji u RH, iako je to zakonska obaveza od 1995. g.).

¹² Local Environmental Action Plan – standardni engl. termin za Lokalni akcijski plan zaštite okoliša.

Prvo, problematika okoliša županije previše je složena da bi se mogla detaljno sagledati jednim programom, a da ovaj pri tome ostane operativno upotrebljiv. Analogija s prostorno-planskom dokumentacijom upućuje da optimalni planski okvir ima barem dvije razine (regionalna i lokalna), a da se prema potrebi izrađuju i dokumenti koji još detaljnije sagledavaju posebno zahtjevna područja ili aspekte (analogno prostornim planovima područja posebnih obilježja, detaljnim planovima, i sl.).

Drugo, kao što postoje problemi koji zahtijevaju sagledavanje s regionalne razine (vrlo aktualne primjere nalazimo u vezi s problematikom zbrinjavanja otpada, osiguravanja vodoopskrbe, zaštitu voda, upravljanja većim zaštićenim područjima,...), postoji niz mogućih i potrebnih aktivnosti i mjera zaštite i upravljanja okolišem koje se mogu planirati i provoditi samo na nižoj, lokalnoj razini.

Treće, participativno izrađeni lokalni planovi zaštite okoliša značajan su instrument edukacije i osvješćivanja o važnosti problematike zaštite okoliša među lokalnim stanovništvom, a upravo su educiranost i osviještenost najučinkovitiji (dugoročno najdjelotvorniji i najjeftiniji) načini rješavanja najvećeg dijela onoga što se danas svrstava pod probleme zaštite okoliša¹³.

Osim problema razdioba zadaća po razinama, postoji i **pitanje njihova usklađivanja u vremenu**. U razmatranju ciljeva i mjera prikladnih za aktere na županijskoj i nižim razinama, često se čini da započinjanju mnogih aktivnosti na tim razinama nužno i logično prethodi sustavno postavljanje problema i poticaj s više razine, odnosno slijedi se logika "od gore prema dolje"¹⁴ pristupa. Vrlo je važno istovremeno uočiti da postoji i logika "od dolje prema gore"¹⁵ pristupa rješavanju problema, odnosno, da je često poželjno i opravdano pokrenuti inicijativu na nižoj razini i prije nego li je "sve riješeno" na višoj razini. Prvo, mnoge aktivnosti se u konačnici moraju provesti na županijskoj ili na nižim razinama, pa se čekanje inicijative "odozgo" može činiti i kao puko odgađanje posla za kojim očigledno postoji potreba, i koji će se kad-tad morati napraviti, a odlaganje najčešće samo dodatno otežava problem ili nanosi nepovratnu štetu. Drugo, pristup "od dolje prema gore", s pokretanjem tzv. pilot-programa, a "ranije" pokretanje inicijative na županijskoj ili nižoj razini ima taj karakter u odnosu na središnju državnu razinu, u pravilu je najbolji, a često i jedini način da se "veliki" državni program ili projekt pokrene. Pilot-program je, naime, dovoljno mali da ga se može pokrenuti sa značajno manjim resursnim i organizacijskim preduvjetima, a kada se jednom steknu iskustva i dokaže korisnost, rješenje se vrlo brzo proširi ostatkom sustava. S druge strane, relativno čest problem s alternativnim pristupom "od gore prema dolje" je što se veliki program ne može pokrenuti zbog nedostatka resursa, kadra, itd., čime se sustav u potpunosti blokira, jer niže razine čekaju da inicijativa dođe "odozgo". U tome smislu, ovaj program akterima županijske i lokalne razine predlaže proaktivan pristup – za što će se često moći osigurati i sufinanciranje više razine, ukoliko se inicijativa predloži kao državni pilot-projekt.

1.2.2 Izazov horizontalne integracije

Zaštita okoliša naglašeno je multi i intersektorska djelatnost. Nema sektora koji se može promatrati i planirati potpuno izdvojeno od svih drugih sektora, no problematika okoliša je u tome smislu vjerojatno najkompleksnija. Okoliš utječe na sve sektore i svi sektori utječu na okoliš¹⁶. **Multisektoralnost** ima nekoliko posljedica, koje izradu ovakvog Programa čine vrlo zahtjevnom zadaćom.

¹³ Npr. problem divljih odlagališta otpada generiran je kombinacijom pomanjkanja razumjevanja štete koja se nanosi okolišu na taj način i nedostatka minimalnih infrastrukturnih pretpostavki osiguranih od strane upravnih tijela lokalne zajednice. Narušavanje krajobrazra neplanskom gradnjom koja ne uvažava u dovoljnoj mjeri tradicionalne krajobrazne elemente, drugi je sveprisutni primjer.

¹⁴ Uvriježeni engl. termin koji se često koristi i u RH dokumentima i raspravama je "top-down".

¹⁵ Uvriježeni engl. termin je "bottom-up".

¹⁶ Multisektoralni karakter problematike okoliša, koji je usvojen i pri koncipiranju ovog dokumenta, očituje se i u suvremenim svjetskim trendovima u pristupu zaštiti okoliša (npr. peti *Environment Action Programme* Europske Unije), gdje se, kao vjerojatno najznačajniji instrument za uspješno kretanje u smjeru održivog razvoja, promovira upravo integracija aspekta zaštite okoliša u sve značajne sektorske politike.

Prvo, zakonska regulativa relevantna za ovo područje izuzetno je široka, odnosno, osim glavnog sektorskog zakona – Zakona o zaštiti okoliša – kao osnove, skup relevantnih zakona uključuje i niz drugih zakona¹⁷.

Drugo, postoji čitav niz planskih dokumenata drugih sektora s kojima ovaj Program treba biti usklađen. To npr. uključuje vodnogospodarske osnove, vodnogospodarske planove slivnih područja, dokumente prostornog uređenja, razvojno-gospodarske dokumente, planske dokumente za gospodarenje šumama, planske dokumente za razvoj poljoprivrede, i sl¹⁸.

Konačno, postoji čitav niz značajnih aktera koje treba prepoznati, kontaktirati i uskladiti.

Ovaj program dosljedno zagovara integraciju sektora i njihovih aktivnosti (komunikaciju, suradnju, usklađenost, participativnost i druge srodne prakse) kao aspekt sustava od ključne važnosti, te sukladno tome predlaže i mnoge mjere kojima je cilj (bilo izravni, bilo neizravni) postupno unapređenje ovih praksi.

1.3 ZAKONSKA OSNOVA ZA ŽUPANIJSKE PROGRAME ZAŠTITE OKOLIŠA U RH

Županijski programi zaštite okoliša zakonski su definirani člancima 19.–21. Zakona o zaštiti okoliša (NN 82/94, 128/99)¹⁹. Prema članku 19., Program zaštite okoliša za područje županije *'sadrži osnovne ciljeve, uvjete i mjerila zaštite okoliša u cjelini, prioritetne mjere zaštite okoliša po sastavnim dijelovima i pojedinačnim prostornim cjelinama, te razrađuje načela i smjernice zaštite okoliša sadržane u Strategiji zaštite okoliša'*, a donosi ga Skupština županije. Članak 20. utvrđuje hijerarhijski odnos programskih dokumenata različitih razina, odnosno, program zaštite okoliša treba biti usuglašen s nacionalnom strategijom zaštite okoliša, a programi za općine i gradove sa županijskim programom. Konačno, članak 21. nešto detaljnije opisuje sadržaj županijskog Programa zaštite okoliša, odnosno specificira da program *utvrđuje mjere zaštite okoliša u skladu s regionalnim ili lokalnim posebnostima i obilježjima, a u skladu s polazištima Strategije zaštite okoliša, te da se njime osobito utvrđuju: stanje onečišćenja okoliša po sastavnim dijelovima i prostornim cjelinama; mjere za predviđanje, sprečavanje i ograničavanje*

¹⁷ Npr. Zakon o vodama; Zakon o otpadu; Zakon o zaštiti zraka; Zakon o zaštiti od buke; Zakon o šumama; Zakon o poljoprivrednom zemljištu; Zakon o rudarstvu; Zakon o komunalnom gospodarstvu, ... Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, Zakon o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, itd.

¹⁸ Počesto među dokumentima, njihovim ingerencijama i sadržajem, postoji značajno preklapanje. Vjerojatno najbolji primjer je odnos između dokumenata zaštite okoliša i prostorno-planskih dokumenata. Naime, povijesno gledano, u Hrvatskoj je sustavna i institucionalna briga za okoliš krenula upravo iz područja prostornog planiranja ranih 70-tih godina, sa trendom da briga za okoliš u njemu ima sve izraženije mjesto, sve do razine u kojoj prostor kojim se bavi disciplina prostornog planiranja po definiciji uključuje, ne samo prostornost, već i sve segmente i ukupnost u njemu postojećeg okoliša. Konkretno, *"temeljno načelo integralnog pristupa planiranju i uređenju prostora sadrži zaštitu okoliša kao kontinuiranu i u svim segmentima prisutnu komponentu koja će se provoditi kao opći svjetonazor u sklopu obuhvata cjelovitih područja i pojedinačnih zahvata te u okviru pojedinačnih sektora ... prostorno planiranje danas postaje ključni čimbenik zaštite okoliša"* (MZOPU 1997). Nadalje, *"planiranje krajolika treba dobiti izjednačeni status s planiranjem izgrađenih područja"*. Rezultat je da prostorni plan županije sadrži u raznim svojim dijelovima mnoge segmente koji čine logičan dio i ovog programa. Sličan odnos postoji i u vezi sa Strategijom i programom održivog razvoja, Regionalnim operativnim planovima i dr. sličnim razvojnim dokumentima. Briga o okolišu jedan je od tri osnovna aspekta strategije održivog razvoja, a strategija održivog razvoja prirodan je i neophodan kontekst za program zaštite okoliša. Trenutna posljedica je da postoje velika preklapanja među navedene tri vrste dokumenata. Npr. ovaj program, naročito u općem dijelu koji opisuje osnovna obilježja Osječko-baranjske županije, uvelike se sadržajem, obujmom i formom izlaganja preklapa sa županijskim prostornim planom. Slično će vrijediti i za Regionalni operativni plan (vrsta programa koja treba pomoći županiji u kvalitetnijem iskorištenju pretprijetnih, a potom i strukturnih fondova EU) koji se upravo treba početi izrađivati. Može se očekivati i nadati, da će u njihovim sljedećim verzijama, usklađenijim naporom oko izrade ovih dokumenata, koji u osnovi čine dio jedinstvenog planskog okvira, trenutno preklapanje biti zamijenjeno potpunijom integracijom.

¹⁹ Osim zakona o zaštiti okoliša, veći broj drugih Zakona (Zakon o otpadu, Zakon o zaštiti zraka, Plan intervencija u zaštiti okoliša, i dr.) specificira da njima definirani i propisani Županijski dokumenti (Plan gospodarenja otpadom, Programom zaštite i poboljšanja kakvoće zraka, Županijski plan intervencija u zaštiti okoliša, i dr.), jednom doneseni, čine dio **cjeline** Županijskog programa zaštite okoliša.

onečišćavanja okoliša; subjekti koji su dužni provoditi mjere i ovlaštenja u svezi s provođenjem mjera zaštite okoliša; smjernice i mjere za očuvanje i unapređenje zaštite okoliša; način provođenja interventnih mjera u izvanrednim slučajevima onečišćavanja okoliša; rokovi za poduzimanje pojedinih mjera; te izvori financiranja za provođenje pojedinih mjera i procjena visine potrebnih sredstava.

Iz ovakvog zakonskog određenja slijedi da su dva, za županijski Program zaštite okoliša naročito važna dokumenta zaštite okoliša: 1) nacionalna Strategija zaštite okoliša, te 2) županijsko Izvješće o stanju okoliša.

Strategija dugoročno određuje i usmjerava ciljeve i upravljanje okolišem u skladu s ukupnim gospodarskim, društvenim i kulturnim razvojem na području države (Zakon o zaštiti okoliša, članak 18), te time ujedno daje i smjernice za dokumente zaštite okoliša niže razine, među koje spada i županijski Program zaštite okoliša.

*Za potrebe ostvarenja Strategije i Programa zaštite okoliša, te drugih dokumenata važnih za zaštitu okoliša, svake četiri godine izrađuje se **Izvješće o stanju okoliša**, koje sadrži: podatke o stanju okoliša...; podatke o utjecaju pojedinih zahvata na okoliš i o svim drugim nepovoljnim utjecajima na okoliš; ocjenu provedenih mjera i njihove učinkovitosti; analizu ostvarivanja (...) Programa zaštite okoliša; ocjenu provedenih nadzora, podatke o izrečenim kaznama i korištenju financijskih sredstava za zaštitu okoliša; procjenu potrebe izrade novih ili izmjena i dopuna postojećih dokumenata; te druge važne podatke za zaštitu okoliša (Zakon o zaštiti okoliša, članak 22).*

Izvješće o stanju okoliša Osječko-baranjske županije donosi Skupština županije, te se kao javni dokument objavljuje u službenom glasilu županije. **Posljednje Izvješće o stanju okoliša na području OBŽ usvojeno je 20.12. 2004. (Županijski glasnik br. 14/04).**

1.4 ŽUPANIJSKI PROGRAMI ZAŠTITE OKOLIŠA U KONTEKSTU STVARNOG PROCESA USPOSTAVE SUSTAVA ZAŠTITE OKOLIŠA RH

Trenutno stanje uspostavljenosti sustava zaštite okoliša u Hrvatskoj daleko je od svoga, zakonom utvrđenog, idealnog oblika. Mnogi podaci i informacije, te rezultati mjerenja stanja okoliša i sustava upravljanjem okolišem, ili ne postoje, ili ako postoje, nije ih lako koristiti, jer su: 1) raspršeni u mnoštvu neusklađenih aktera, 2) prečesto nedovoljno dostupni²⁰, jer akteri zaduženi za njihovo prikupljanje i obradu nisu uložili dovoljno napora da ih učine dostupnima²¹. Mnogi neophodni procesi i aktivnosti zaštite okoliša ili ne postoje, ili su ranoj fazi uspostave. Usprkos mnogim inicijativama, suradnja i usklađenost među segmentima sustava je u pravilu još uvijek daleko od zadovoljavajuće (Nacrt izvješća o stanju okoliša, 2002).

S obzirom da je Županijski program zaštite okoliša, kako je već rečeno, dio šireg konteksta sustava zaštite okoliša u RH, njegov sadržaj, odnosno način i moguća razina provedbe sadržaja određenog zakonom, neminovno su uvjetovani stanjem (razinom uspostavljenosti, učinkovitosti, i sl.) cijelog sustava. Stoga je, s obzirom na prije opisano stanje sustava, osnovna zadaća ovog dokumenta: 1) s ciljem davanja (utvrđivanja i objedinjavanja) što kvalitetnijih preporuka vezanih uz prioritete zaštite okoliša u županiji, u najvećoj mjeri koristiti ono što postojeći segmenti sustava omogućuju; 2) identificirajući nedostatke trenutnog sustava, te uvažavajući preporuke i inicijative s nacionalne razine, dati preporuke za njegovo unapređenje.

²⁰ Pravo pristupa informacijama, te s njim u vezi obaveza proaktivne distribucije podataka i informacija, neka su od osnovnih obilježja novijih trendova u zaštiti okoliša. Aarhuska međunarodna konvencija o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša, kojoj je i RH potpisnica, važan je korak u tome smjeru.

²¹ Štoviše, ponekad se stječe dojam da se podaci tretiraju kao tajna, a njihova dobava je povezana s dugom i kompliciranom procedurom, što je sve posve u neskladu s deklariranom i zakonom propisanom transparentnošću i dostupnošću podataka o stanju okoliša svim zainteresiranim stranama.

Operativno to znači, da se aktivnosti oko razvijanja Programa i sustava čiju strukturu i dinamiku ovaj dokument treba osmisliti trebaju nastaviti i nakon što on bude dovršen i usvojen, a jedna od njegovih važnijih uloga je poslužiti kao ishodište za jedan takav kontinuirani razvojni proces. U tome smislu, ovaj dokument je inicijalni materijal koji se, kroz dijalog i sudjelovanje svih za ovu problematiku značajnih aktera, te na osnovi iskustava i spoznaja stečenih njegovom provedbom, treba nastaviti stalno doradivati i prilagođavati novim uvjetima. Taj kontinuirani proces, a ne ovaj dokument, jest Program zaštite okoliša Osječko-baranjske županije.

1.5 ZADAĆA PROGRAMA

Činjenica da se radi o **prvom Programu zaštite okoliša Osječko-baranjske županije**, donošenom u uvjetima relativne neuspostavljenosti sustava, određuje **dvostruku zadaću ovog programa**.

S jedne strane, program mora imati stratešku širinu i vremenski obuhvat, te služiti za informiranje i educiranje cijelog procesa uspostave sustava, pa je stoga kao **prva zadaća** određeno:

1. postavljanje cjelovitog **okvira** i kvalitetne **ishodišne točke** za uspostavu i **dugoročni** razvoj sustava zaštite okoliša i unapređenje stanja okoliša Osječko-baranjske županije, koji je 1) u skladu s nacionalnom strategijom i 2) uvažava posebnosti županijskog prostora.

S druge strane, od programskog dokumenta očekuju se i posve konkretne, operativno provedive mjere, pa se kao **druga zadaća** određuje:

2. određivanje **prioritetnih mjera** kojima će se u trenutnim financijsko-zakonodavno-institucionalnim okvirima, u sljedećem **kratkoročno/srednjoročnom razdoblju**, na najučinkovitiji i najdjelotvorniji način unaprijediti sustav zaštite okoliša i stanje okoliša Osječko-baranjske županije.

Kao prikladno razdoblje odabrano je ono od 4 godine. Argument za takav odabir je da se Izvješće o stanju okoliša koje, sukladno Zakonu o zaštiti okoliša (članak 22), među ostalim uključuje "ocjenu provedenih mjera i njihove učinkovitosti; analizu ostvarivanja (...) Programa zaštite okoliša (...), procjenu potrebe izrade novih ili izmjena i dopuna postojećih dokumenata", te kao takvo očito predstavlja zakonom predviđeni proceduralni okvir za izmjenu i dopunu Programa, donosi svakih 4 godine.

Osim toga, sljedeće četverogodišnje razdoblje je opravdano i u kontekstu nastojanja RH oko približavanja EU, a taj se proces pokazuje kao vrlo važna odrednica dinamike aktivnosti vezanih uz zaštitu okoliša u RH.

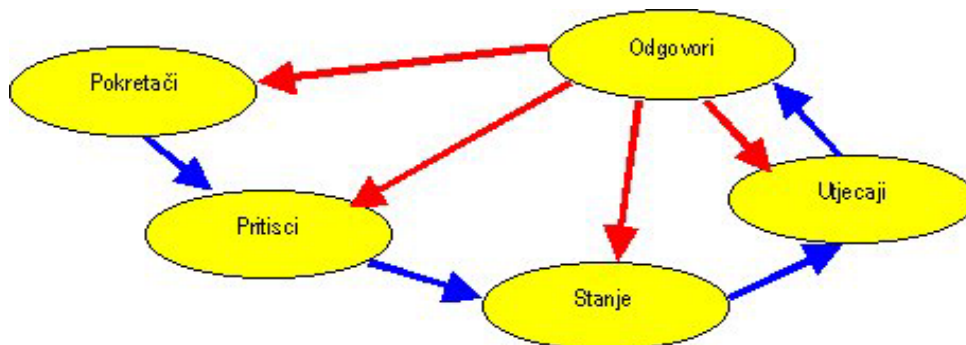
1.6 STRUKTURA PROGRAMA

Sadržaj programa strukturiran je na način vrlo sličan onome koji se koristio u Nacionalnom planu djelovanja za okoliš (NN 46/02), dok ovaj posljednji u osnovi slijedi logiku tzv. *DPSIR* modela²². Osim što se takva struktura uspostavila kao standard u programskim dokumentima u području zaštite okoliša, preuzimanje obrasca postavljenog u nacionalnoj strategiji pridonosi uspostavi svojevrsnog standarda, što potom olakšava analizu, korištenje, usklađivanje i integraciju ove vrste dokumenata.

Ideja modela je vrlo jednostavna i intuitivna (vidi Sliku 1.): **pokretači** (npr. porast stanovništva u nekoj urbanoj regiji) uzrokuju **pritiske** (npr. otpadne vode) koji se odražavaju na **stanje** okoliša (smanjenje kvalitete vodenih tokova – recipijenata), što ima izravan **utjecaj** na zdravlje ekološkog sustava (npr.

²² DPSIR je skraćenica sastavljena od prvih slova sljedećih engleskih termina (u zagradama su dani odgovarajući hrvatski termini): Driving forces [Pokretači], Pressures [Pritisci], State [Stanje], Impact [Utjecaji], Response [Odgovori] – koji je danas svojevrsni standard u tretiranju problematike okoliša. Model je ponekad pojednostavljen na način da se pokretači i pritisci, te stanje i utjecaji stope u po jednu kategoriju – pritisci i stanje – pa se onda govori o 'Pritisci – Stanje – Odgovori' modelu. U osnovi, radi se o istoj ideji.

populacija vodenih organizama o vodotoku) i cijeli lanac neizravnih utjecaja (ugrožena vodoopskrba, zdravlje ljudi,...). Svi ti negativni utjecaji konačno isprovociraju **odgovore** društva, koji paralelnim pristupom djeluju na sve karike ovoga lanca nizom odgovarajućih **mjera** (planska urbanizacija praćena izgrađenom adekvatnom komunalnom strukturom, ugradnja uređaja za obradu otpadnih voda, uspostava sustava indikatora koji rano upozoravaju na stanje okoliša, zaštita vodocrpilišta, dodatni tretman vode za piće).

Slika 1. Shematski prikaz DPSIR modela

Problematika okoliša strukturirana je oko tzv. **tema zaštite okoliša**, gdje se pod tim terminom, sukladno definiciji iz Nacionalne strategije i plana djelovanja za okoliš (NN 46/02), podrazumijeva "**cjelina koja predstavlja problem zaštite okoliša, a njome su obuhvaćeni: stanje, pritisci i odgovori na te pritiske.** Imena koja su teme dobile nisu sistematična: neka od njih su izvedena iz sastavnica okoliša; neka iz prostornih (geografskih) cjelina na koje se problem odnosi; a neke su imena dobile prema zagađivaču ili globalnoj pojavi; itd. Koristimo ih u tom obliku jer su uvriježena."

Okvirno, teme se mogu podijeliti na: **1) teme koje se tiču različitih sastavnica okoliša** (vode, tlo, zrak, bioraznolikost), **2) teme kojima je zajedničko da im je predmet proučavanja neka vrsta pritiska na okoliš** (otpad, buka, ekološke nesreće i rizici), **3) teme koje se bave integracijom zaštite okoliša u druge sektore** (industrija, eksploatacija mineralnih sirovina, energetika, promet, poljoprivreda, šumarstvo, lovstvo, potrošači i potrošnja, turizam), te **4) teme koje se bave karakterističnim prostornim cjelinama** (urbano i ruralno područje).

Osim tema zaštite okoliša, u programu se posebno obrađuje problematika **aktera i instrumenata zaštite okoliša.**

Budući da su akteri glavni nosioci provedbe programa, njihovo prepoznavanje, analiza, te iz nje izvedene preporuke, od ključne su važnosti za Program, odnosno za njegovu provedbu. Prepoznavanje i aktivno uvažavanje činjenice da je broj značajnih aktera vrlo velik, te da je njihova suradnja, usklađenost, međusobno uvažavanje i komunikacija od ključne važnosti za učinkovitost i djelotvornost sustava zaštite okoliša kao cjeline, spada među trenutne prioritete sektora zaštite okoliša, pa je logično i ovim Programom to posebno istaknuti. Recentni trendovi sve češće i kvalitetnije suradnje upravnog sektora, javnog sektora, NVU i privatnog sektora, svakako idu u dobrom smjeru, no još uvijek ostaje puno prostora za unapređenje toga izrazito važnog elementa efikasnosti cjelokupnog sustava.

Od instrumenata zaštite okoliša, načelno, ali i u kontekstu trenutnog stanja u Osječko-baranjskoj županiji i RH, razmotreni su: zakonska regulativa, inspekcijski nadzor, monitoring i informacijski sustav za zaštitu okoliša, znanosti i razvoj za okoliš, integracija zaštite okoliša u programe drugih sektora, poticanje sudjelovanja javnosti, odgoj i izobrazba za okoliš, te ekonomski instrumenti i financiranje.

Konačno, osim na opisani način izložene sveobuhvatne analize problematike okoliša na području županije, program posebno izdvaja **prioritetne mjere koje se sugeriraju kao osnovne zadaće sektora zaštite okoliša u sljedećem kratkoročno/srednjoročnom (4-godišnjem) razdoblju.**

Ovakvim strukturiranjem i sadržajem, program je istovremeno 1) **uključio sve zakonom propisane elemente** i 2) **uvažio stvarni kontekst županijskog sustava zaštite okoliša**.

1.7 METODOLOGIJA IZRADE PROGRAMA I MJESTO OVOG DOKUMENTA U PROCESU IZRADE

Usvojena metodologija izrade Programa prvenstveno je određena: 1) karakteristikama problematike kojom se bavi (zaštita okoliša); 2) njegovim programskim karakterom; 3) razinom uspostavljenosti sustava zaštite okoliša (vidi 1.4), te konačno, 4) njegovom dvojakom zadaćom (vidi 1.5).

Trajna i učinkovita komunikacija, suradnja i usklađenost među različitim akterima, segmentima i procesima zaštite okoliša, spadaju među osnovne i neophodne kvalitete sustava zaštite okoliša²³. U skladu s tim, tijekom izrade ovog programa, nastojalo se (kontaktiranjem s različitim akterima značajnim za zaštitu okoliša) uspostaviti i poboljšati komunikaciju između različitih aktera (sektora) zaštite okoliša. Uz to, programom su često propisane mjere kojima je osnovni cilj upravo njegovanje ove komunikacije i suradnje među različitim važnim sektorima (odjelima, upravama, agencijama...).

Programski karakter ovog dokumenta zahtijevao je da se on izradi kroz izraženo participativni proces, odnosno proces koji na što kvalitetniji mogući način (proaktivno, s kvalitetnim protokom informacija i znanja, partnerski, itd.) uključuje sve značajne aktere zaštite okoliša Osječko-baranjske županije. Svaki napor u ovome smjeru vraća se dvostruko. Prvo, svaki pojedini akter najbolje poznaje svoj segment problematike zaštite okoliša, te je stoga vrijedan, počesto i jedinstven izvor informacija i znanja. Drugo, uključivanjem aktera u proces izrade programa koji u nekom svom dijelu određuje i njihove obaveze, povećava vjerojatnost da će program sadržavati realne ciljeve i mjere, te da nakon usvajanja neće biti "komad papira", već ideja koja se postupno ostvaruje. Konačni nacrt prijedloga Programa bio je otvoren uvidu i komentarima svih u procesu kontaktiranih aktera, naročito u dijelu koji određuje dužnosti i ovlaštenja pojedinih aktera zaštite okoliša u Osječko-baranjskoj županiji. Komentari su uvaženi, bilo odgovarajućim uvrštenjem u program, bilo argumentiranim odbijanjem. Bez obzira kojemu od ova dva slučaja pripadao, komentar je uvijek na neki način ostavio trag u konačnom sadržaju Programa. **VAŽNO JE UZ TO ISTAKNUTI DA, s obzirom da se radi o procesu, a ne o jednom dokumentu, usvajanjem dokumenta Program ne prestaje biti otvoren primjedbama, komentarima i prijedlozima njegovih aktera. Štoviše, oni su nužan preduvjet njegovoga stalnog razvoja i prilagodbe novim spoznajama, mogućnostima, okolnostima i zahtjevima.**

Razina (ne)uspostavljenosti sustava zaštite okoliša, o kojoj je već bilo govora, određuje da je istaknuta zadaća ovog Programa upravo utvrđivanje postojećih segmenata sustava, njihovo povezivanje i usklađivanje, te utvrđivanje važnih nepostojećih segmenata sustava i davanje prijedloga za unapređenje postojećeg stanja. Drugim riječima, osnovni izazovi u izradi Programa zaštite okoliša bili su utvrđivanje, kontaktiranje, uključivanje, usklađivanje i integriranje svih značajnih priloga (dokumenata, procesa, aktera...) iz različitih (planerskih, upravno-provedbenih, operativno-provedbenih, civilno-građanskih) segmenata, različitih za tematiku značajnih sektora (prvenstveno zaštita okoliša, ali uključujući i gospodarstvo, poljoprivredu i šumarstvo, vodno gospodarstvo, komunalno gospodarstvo, itd.). Posljedica toga je da se metodologija izrade programa zasnivala na dinamičnoj kombinaciji²⁴ 1) utvrđivanja,

²³ Npr. OECD u svojim smjernicama (OECD) Strategiju održivog razvoja definira kao "...koordinirani skup participativnih i konstantno unapređivanih procesa analize, debate, izgrađivanja provedbenih kapaciteta, planiranja i investiranja, ... koji integrira ekonomske, socijalne i ekološke ciljeve nekog društva, tražeći kompromise tamo gdje integracija nije moguća",... (te koji ...gradi na postojećem, harmonizirajući različite sektorske, ekonomske, društvene i okolišne planove i politike".

²⁴ Termin "dinamična kombinacija" opisuje proces u kojemu su obje vrste aktivnosti kontinuirano trajale tijekom cijelog razdoblja izrade programa, međusobno se pomažući na način da je analiza literature redovito otkrivala prethodno neprepoznate, a značajne aktere, te obrnuto, kontakti sa značajnim akterima redovito su rezultirali utvrđivanjem nove značajne literature. Realna je pretpostavka da taj dinamični iterativni proces u konačnici konvergira, odnosno da se na taj način postupno utvrđuju svi značajni segmenti (dokumenti, akteri, procesi) sustava.

prikupljanja, analize i sinteze svih značajnih dokumenata (zakonska regulativa, prostorno-planska dokumentacija; studije, elaborati, strategije i programi iz različitih značajnih sektora); 2) utvrđivanje, kontaktiranje i aktivno uključivanje svih za zaštitu okoliša u Osječko-baranjskoj županiji značajnih aktera. Naravno, slijedeće opisane metodologije nije jamstvo da se izradom ovoga Programa doista i uspjelo uvažiti apsolutno sve postojeće značajne dijelove sustava u nastajanju, te uz to uspostaviti atmosferu skladne i voljne suradnje na ostvarivanju Programom danih smjernica i mjera. No, ono što je svakako bilo moguće i što se, sukladno tome, u procesu izrade ovog Programa aktivno nastojalo, jest da taj proces bude korak u pravom smjeru – da korektno uvaži najveći broj postojećih sektorskih priloga, te da promovira ideju potrebe za komunikacijom, suradnjom i usklađenošću među različitim elementima sustava.

Konačno, dvojaka zadaća Programa (vidi 1.5) metodološki je osmišljena na sljedeći način.

Prva zadaća (definiranje cjelovitog okvira i smjernica za dugoročni razvoj sektora na području Osječko-baranjske županije), te podloga za ispunjenje druge zadaće (utvrđivanje i operativna razrada prioriternih mjera za naredno 4-godišnje razdoblje), ispunjene su u prvom koraku, koji sadržajno obuhvaća sveobuhvatnu analizu problematike zaštite okoliša na području Osječko-baranjske županije. Ta problematika strukturirana je oko pitanja aktera zaštite okoliša, instrumenata zaštite okoliša, te već spomenutih, tzv. tema zaštite okoliša. Za svaki od tih aspekata sustava zaštite okoliša dan je općenit, informativno-edukacijski dio, a potom je analizirano trenutno stanje na području županije, te definirani ciljevi i mjere koji će služiti kao okvir i smjernice za njegovo dugoročno unapređenje.

Druga zadaća (utvrđivanje i operativna razrada prioriternih mjera za naredno 4-godišnje razdoblje) ostvarena je drugim korakom, gdje se analizom izrađenog sveobuhvatnog pregleda problematike okoliša na području županije, iz velikog broja problema, ciljeva i mjera, izdvojilo i dodatno operativno-planski razradilo one koje su ocijenjene prioriternima.

1.8 AKTERI, ROKOVI I FINANCIRANJE PROGRAMOM ODREĐENIH MJERA

Više je čimbenika koji određuju razinu detaljnosti kojom će neki program biti razrađen u tzv. mrežni plan aktivnosti, odnosno određen s obzirom na njegove nositelje, vremensku dinamiku i sredstva potrebna za njegovu provedbu.

Jedan od tih čimbenika je svakako i mjesto programa u hijerarhiji planskih dokumenata s kojima čini cjelinu. Naime, razina detalja logično je korelirana s razinom sa koje se problematika sagledava, i to iz dva osnovna razloga. Prvi je u vezi s načelom supsidijarnosti, odnosno činjenicom da se određeni problemi optimalno (i u pogledu efikasnosti, ali i u pogledu etičnosti i dobre demokratske prakse) rješavaju na određenoj razini. Budući da zdrav okoliš spada među osnovna ljudska prava, načelna je praksa u području zaštite okoliša da se problemi rješavaju na što nižoj mogućoj razini, te da se pravo odlučivanja delegira na više razine samo ako za to postoji jasan, među akterima prihvaćen razlog. Drugi razlog je više tehničke prirode i tiče se činjenice da praktična upotrebljivost plana ograničuje broj aktera, međuodnosa, aktivnosti i drugih elemenata koji se njime mogu obuhvatiti. Konkretnije, planovi koji pokrivaju širu problematiku nužno su manje detaljni; odnosno, detaljniji planovi nužno se odnose na užu problematiku.

Sljedeći očiti čimbenik je stabilnost i predvidljivost okruženja u kojemu se program odvija. Što je ona manja, to je manja razina preciznosti kojom je moguće, odnosno, ima smisla specificirati plan aktivnosti putem kojih se program provodi. Naime, inzistiranje na preciznosti u uvjetima neodređenosti i neizvjesnosti okruženja, rezultira samo rigidnijim i promjenama manje prilagodljivim programom. U takvim uvjetima puno je prikladniji fleksibilan, adaptivno upravljani plan, kod kojega naglasak nije na preciznom određivanju svakog pojedinog koraka na putu kojim želimo proći trenutnim okruženjem, budući da će se ono najvjerojatnije u međuvremenu promijeniti, te će takav plan postati neupotrebljiv, pa čak i štetan, već je naglasak na određivanju okvirnog smjera kojim se želi ići, te naglašavanju važnosti i razvijanju sposobnosti i mehanizama kojima se osigurava brza reakcija i prilagođavanje promjeni, ukoliko i kada se ona dogodi.

Razina uspostavljenosti sustava za koji se program radi, pod čime se prvenstveno podrazumijeva: 1) količina raspoloživih informacija i spoznaja, te 2) razvijenost instrumentarija koji sustav ima na raspolaganju za rješavanje postojećih problema, također je važan čimbenik koji određuje preciznost plana. Naime, što je sustav razvijeniji, to se preciznije, u terminima postojećih instrumenata i informacija, može za njega definirati program. Suprotno tome, što je sustav nerazvijeniji, to veći broj mjera mora biti dijelom načelan, jer ne postoje elementi potrebni za njihovo preciznije definiranje.

Konačno, važan čimbenik je i vremenski horizont programa. Zbog nemogućnosti točnog i preciznog predviđanja, dulji vremenski horizont, slično kao i kod prethodno spomenutog problema nestabilnosti okružja, implicira da su zadane mjere više okvirne smjernice za djelovanje, nego precizno određeni planovi aktivnosti.

U slučaju ovog Programa, situacija s netom navedenim čimbenicima je sljedeća:

Županijski program zaštite okoliša najviši je strateški dokument zaštite okoliša na području županije, te kao takav prvenstveno služi za: 1) interpretiranje smjernica nacionalne strategije u okviru županije, 2) sagledavanje cjeline problematike zaštite okoliša unutar prostora županije, te služi kao objedinjujući, usklađujući i usmjerujući okvir za hijerarhiju prostorno i/ili sektorsko užih, operativnijih programa, koji se na detaljniji način bave bilo pojedinim segmentom zaštite okoliša (npr. vode, bioraznolikost, otpad, i dr.), bilo manjom prostornom cjelinom (lokalna razina općina i gradova).

Stabilnost i predvidljivost okruženja u kojemu će se provoditi mjere određene ovim Programom izrazito je niska. Naime, osim deklarativnog strateškog usmjerenja i vizije o 1) prilagodbi RH konceptu održivog razvoja i 2) približavanju i priključenju RH Europskoj uniji (EU), teško se može predvidjeti stvarna dinamika kojom će se RH kretati tim, željenim smjerom. Ne postoji npr. službeni scenarij koji se dokazao svojim dosadašnjim slaganjem s događanjima u stvarnosti²⁵ i koji bi bio upotrebljiv kao pretpostavka o uvjetima u okruženju u nekom narednom razdoblju.

Kada se radi o uspostavljenosti sustava (vidi 1.4), okvirna ocjena je da je ona u velikoj mjeri takva da većinu instrumenata i informacija tek treba stvoriti.

Konačno, s obzirom na vremenski horizont, ovaj program (vidi 1.5) treba odgovoriti na dvije postojeće potrebe: 1) postaviti okvir i dati **smjernice za dugoročni razvoj** sektora, 2) izdvojiti prioritete i odrediti prioritete **mjere za sljedeće kratkoročno/srednjoročno** razdoblje. Ovako definirane smjernice i mjere vrlo se razlikuju s obzirom na svoju operativnu funkciju.

- **Smjernice** prvenstveno trebaju definirati prostor u kojemu će se budući razvoj okvirno događati, i služe ponajprije kao sugestija i podsjetnik na osnovi kojega će se u nekim konkretnim uvjetima odrediti operativna mjera.
- Kao dopuna smjernicama, **prioritetne mjere** moraju poslužiti, koliko je to najviše moguće, kao konkretan plan aktivnosti za neko sljedeće, nužno kraće razdoblje.

Upravo zbog razlike u operativnoj funkciji, smjernice i mjere su na značajno različit način razrađene u mrežni plan aktivnosti. S obzirom na sve navedeno, kao prikladna rezolucija mrežnog plana aktivnosti, za mjere određene ovim programom odabran je sljedeći model s dvije razine detaljnosti. Prvo su, u sveobuhvatnoj analizi zaštite okoliša na području županije, za sve obrađene teme određene i u nižoj razini detaljnosti planski razrađene mjere koje uključuju i prioritete i smjernice za dugoročni razvoj. Potom su posebno izdvojene i planski dodatno razrađene prioritete mjere.

Model niže razine detaljnosti je kako slijedi:

²⁵ Štoviše, tipična situacija u politici zaštite okoliša je da su ciljevi postavljeni deklarativno i bez utemeljenja u stvarnim mogućnostima i okolnostima, te da stvarnost to opetovano demonstrira.

1. Akteri su određeni okvirno, na razini vrste aktera, te ih treba shvatiti prvenstveno kao prijedlog i orijentaciju o akterima značajnim za pojedini segment Programa, dok se stvarni tim (određen brojem aktera, njihovim međusobnim odnosima, i sl.) koji će raditi na provedbi pojedine mjere mora tek uspostaviti kroz participativni proces kojim će se ona detaljnije i konkretnije sagledati i pripremiti. Uz to, svim akterima predstoji intenzivni proces razvijanja svojih kapaciteta, te umrežavanja s drugim sudionicima procesa. Neće se svi razvijati jednako brzo i predvidljivim smjerovima, a pojavljivat će se i novi akteri. Postupna organizacija sudionika i uspostava tima za provedbu neke mjere je živi društveni proces koji ovisi o svim ovima, te o nizu drugih faktora.
2. Vremenska dimenzija (odnosno "rokovi") opisuje se klasama: prioritetno (PR, razdoblje do 4 godine), dugoročno (DR, više od 4 godine) i trajno (više kao atribut postojanja nego vremensko određenje aktivnosti), dok se prioritetne mjere dijele na: kratkoročne (KR, do 2 godine) i srednjoročne (SR, do 4 godine). Pri tome, budući da je neizvjesnost okoline u kojoj se provodi program vrlo visoka²⁶, navedene klase koriste se više u "asocijativnom" smislu, kao kvalitativna ocjena dijelom relativne hitnosti pojedine mjere, dijelom očekivanog trajanja provedbe mjere, nakon što se ona jednom počne provoditi²⁷.
3. Financiranje se definira izvorima²⁸, ali ne i preciznim iznosima, budući da preciznost kojom su mjere zadane ne dozvoljava razinu kvantifikacije koja ide dalje od sljedeće okvirne ocjene. Može se reći kako su infrastrukturne mjere najskuplje i najodređenije. Druge mjere (edukacija, planiranje, istraživanje...) manje su određene, jer se zadaća može elastičnije prilagoditi raspoloživim sredstvima nego što je to moguće u slučaju kada se radi o konkretnom infrastrukturnom zahvatu (iako i tu postoji mogućnost podjele u faze, i sl.). Najskuplje su svakako mjere vezane uz prioritetne probleme okoliša: kvalitetno upravljanje otpadom i otpadnim vodama. Na razini RH, procjene (prema Nacionalnom planu djelovanja za okoliš) sredstava potrebnih za zadovoljavajuće unapređenje stanja u ta dva sektora su: 2.2 milijarde USD²⁹ i 5.0 milijarde USD. Kako je problem uglavnom posljedica aktivnosti stanovništva, te uz pretpostavku da situacija u cijeloj RH zahtijeva podjednako unapređenje, potrebna sredstva za Osječko-baranjske županiju mogu se, s obzirom na udio stanovništva županije u stanovništvu RH (7.4%), okvirno procijeniti na: 160 i 370 milijuna USD³⁰.

²⁶ Razina kašnjenja vezana uz provedbu zakonskom regulativom o okolišu definiranim zadaćama, dobar je argument koji govori u prilog tvrdnji o nerealnosti bilo kakvog strogog planiranja u vremenu.

²⁷ Moguće su i kombinacije. Npr. vrlo se često pojavljuje kombinacija "PR / trajno", što se treba interpretirati kao: "započinjanje ove vrste aktivnosti je prioritetno, a aktivnost nije ograničena u vremenu, već predstavlja trajnu kvalitetu sustava."

²⁸ I izvori sredstava za provedbu trebaju biti shvaćeni kao orijentacija vezana uz postojeće mogućnosti, a ne kao precizan element plana. Naime, izvori, te iznosi i dinamika raspoloživih sredstava najizravnije ovise o političkoj odluci (koja još nije donesena) o razini prioriteta koju će u procesu približavanja Hrvatske Europskoj uniji dobiti problematika okoliša, te kojom će se brzinom i intenzitetom cijeli proces odvijati.

²⁹ Novija informacija koja govori o iznosima i dinamici alociranja sredstava na rješavanje ovih problema je da se preko FZOEU-a planira plasirati 1,25 milijardi kn za rješavanje problema na 164 (vjerojatno prioriteta) lokacija odlagališta otpada, što je nešto manje od 10 milijuna kn po pojedinoj lokaciji.

³⁰ U vezi s osiguravanjem sustava i infrastrukture za kvalitetno upravljanje otpadom i otpadnim vodama, postoje i procjene dane u kontekstu detaljnijih dokumenata koji se bave ovom problematikom (npr. Plan odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda na području OBŽ (2002), Program cjelovitog sustava gospodarenja otpadom za OBŽ (1998.) ali i niz recentnijih dokumenata koji daju procjene za konkretne projekte na razini JLS – najčešće u sklopu dokumentacije za dobivanje sredstava iz fondova, bilo EU (ISPA), bilo nedavno uspostavljenog Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost RH). Prema tim detaljnijim dokumentima, gornje procjene su u načelu previsoke. **Npr. prema Planu odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda na području OBŽ, potrebna sredstva za provedbu investiranog rješenja su oko milijardu kuna, što je „za faktor 2“ manje od gornje procjene.** Ovo je ujedno primjer ranije navodenog odnosa ovog strateškog Programa koji sagledava cjelinu problematike zaštite okoliša na cijelom području županiji i operativnijih programa kojima se analizira i predlaže rješenje za pojedinu temu ili čak pojedini projekt / aktivnost.

Uz uvažavanje svih ograda u vezi s detaljnošću kojom su pojedine mjere razrađene u mrežne planove aktivnosti³¹, može se zaključiti da mjere, u obliku i razini detaljnosti kojom su dane, ispunjavaju svoju osnovnu zadaću (pravilno usmjeravanje i građenje osnove sustava zaštite okoliša Osječko-baranjske županije, te podloga za utvrđivanje prioriteta), jer 1) su u skladu s osnovnim razvojnim smjerovima i scenarijima³², 2) uvažavaju specifičnosti županijskog prostora, te 3) prepoznaju i uvažavaju institucionalne i organizacijske pretpostavke koje su, neovisno o specifičnostima trenutnih uvjeta u okruženju i detalja programa, preduvjet učinkovite i djelotvorne akcije³³.

Prioritetne mjere za sljedeće četverogodišnje razdoblje dodatno su planski razrađene – određen je glavni nositelj, komentirane resursne pretpostavke (postojanje kadra, financijskih sredstava i sl. za provedbu mjera, mjere su složene u vremenski logičan slijed, predložena je procedura provedbe – do najviše razine koju dozvoljava činjenica da se radi o **PRIJEDLOGU**, koji tek treba proći verifikaciju i usvajanje od strane aktera koji bi mjere trebali provoditi³⁴, te ostali prije navedeni čimbenici, a prvenstveno: manjkavost postojećih informacija, stabilnost i predvidljivost okruženja, strateška razina programa.

1.9 KRATAK PREGLED OSTALIH POGLAVLJA

Drugo poglavlje ukratko daje pregled osnovnih obilježja Osječko-baranjske županije. Osnovni cilj je da se kratkim opisom postojećih (prirodnih, ljudskih, stvorenih) resursa i trenutne vizije budućega održivog razvoja, u kojoj je zaštita okoliša samo jedna dimenzija, postavi kontekst za ostatak dokumenta, te se dokument na taj način učini cjelovitijim. Dodatni razlog za uvrštenje poglavlja ovakvog sadržaja bio je i pretpostavljeni motivacijski potencijal, odnosno očekivanje da će kratak pregled obilježja i razvojnog potencijala područja županije biti poticaj oživljavanju vizije njenog skladnog i održivog razvoja.

Treće, četvrto i peto poglavlje sadrže sveobuhvatnu analizu problematike zaštite okoliša na području Osječko-baranjske županije, u kojoj se ocjenjuje trenutno stanje, te predlažu ciljevi i mjere kojima će se ono postupno unapređivati.

Treće poglavlje predstavlja osnovne aktere (subjekte) zaštite okoliša (s fokusom na županijskoj razini i na području Osječko-baranjske županije), kroz specificiranje njihovih dužnosti i ovlasti, te pojašnjenje načela podijeljene odgovornosti.

Četvrto poglavlje bavi se instrumentima zaštite okoliša, koje čine: zakonska regulativa, inspekcijski nadzor, monitoring i informacijski sustav za zaštitu okoliša, znanosti i razvoj za okoliš, integracija zaštite okoliša u programe drugih sektora, poticanje sudjelovanja javnosti, odgoj i izobrazba za okoliš, te ekonomski instrumenti i financiranje.

Peto poglavlje obrađuje tzv. standardne teme zaštite okoliša: vode, tlo, zrak, bioraznolikost, otpad, buku, ekološke nesreće i rizike, industriju, eksploataciju mineralnih sirovina, energetiku, promet, poljoprivredu, šumarstvo, lovstvo, potrošače i potrošnju, turizam, urbano i ruralno područje.

Konačno, **šesto poglavlje**, na osnovi analize zaključaka i preporuka iz prethodna tri poglavlja, određuje i detaljnije razrađuje uži skup prioriteta mjera koje će činiti osnovu aktivnosti vezanih uz zaštitu okoliša u Osječko-baranjskoj županiji, u narednom četverogodišnjem razdoblju.

³¹ Treba napomenuti da se date ograde ne odnose u istoj mjeri na sve vrste iz doista širokog spektra mjera koje se pojavljuju u programu: od istraživanja, planiranja, preko uspostave infrastrukture i financijske konstrukcije, do promidžbe, edukacije, informiranja, senzibiliziranja i dr. Evidentno, različite mjere na različit način i u različitoj mjeri ovise o opisanim čimbenicima, pa se, s obzirom na to, i njihove provedbe mogu raščlaniti na različite razine detalja.

³² Razvojno usmjerenje sažeto je u Nacionalnoj strategiji zaštite okoliša (NN 46/02) kroz sljedeća dva strateška cilja: 1) prilagodba RH konceptu održivog razvoja, i 2) približavanje i priključenje RH Europskoj uniji (EU).

³³ Informacijski sustav, suradnja među sudionicima, stalno razvijanje kapaciteta...

³⁴ među kojima je OBŽ samo jedan od aktera, koji pri tome, sukladno postojećim zakonskim rješenjima, najčešće i nema ingerencije za „zapovijedanje“ provedbe!

U **Prilogu 1** data je anketa provedena među predstavnicima svih JLS na području OBŽ. Rezultati ankete – odgovori i komentari predstavnika JLS – dati su u **Prilogu 2**.